OFFICIEREN, TWEE O.

EEN WOORD OVER DE PASOE-MAH - EXPEDITIE IN 1866.

XXII:-
398

XXII.398

EEN

PASOEMA

i

BIJ

DE INDISCHE K

TWEE OOSTI

(Met eene

'S GR

GEBROED

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

XXII.3.98

EEN WOORD

OVER DE

PASOEMAH-EXPEDITIE

in 1866.

BIJDRAGE

TOT

DE INDISCHE KRIJGSGESCHIEDENIS,

DOOR

TWEE OOSTINDISCHE OFFICIEREN.

(Met eene Kaart en acht Plannen.)

— 1868 —
'S GRAVENHAGE,
GEBROEDERS BELINFANTE.

BAT. GENOOTSCHAP LEIDEN

Item Id: 07102095 76

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 7 Maret 2012
No. Induk : 20010/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID : 1040 5060
Beli / Hadiah : Ex. Museum

I N

I. INLEIDING . . . . .
II. BESCHOUWINGEN OVER
LANDEN, ENZ. . . .
III. VORMING DER EXPEDITIE
DIENAANGAANDE . .
IV. HET TERREIN VAN DEN OO
V. HET BEGIN VAN DEN VEL
VI. VERMEESTERING VAN PEN
VII. TOGT NAAR TANDJONG-TA
VIII. MARSCH NAAR- EN VERME
IX. AANVAL OP- EN VERMEES
X. MARSCH NAAR GELONG-SA
XI. VERHAAL DER GEBEURTE
TEBAT-SOEROET . .
XII. VERMEESTERING VAN TEB
XIII. VERRASSING VAN GEDONG-
XIV. VERDERE GEBEURTENISSEN
XV. VERVOLG. TOGT NAAR- EN
XVI. SLOT. . . . . .

Snelpersdruk van GEBROEDERS BELINFANTE.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

INHOUD.

I. INLEIDING . . . . . Bl. 5

II. BESCHOUWINGEN OVER DE INLIJVING DER PASOEMAH-LANDEN, ENZ. . . . . " 10

III. VORMING DER EXPEDITIONNAIRE MAGT EN BESCHOUWINGEN DIENAANGAANDE . . . . . " 15

IV. HET TERREIN VAN DEN OORLOG . . . . . " 21

V. HET BEGIN VAN DEN VELDTOGT . . . . . " 27

VI. VERMEESTERING VAN PENANDINGAN . . . . . " 30

VII. TOGT NAAR TANDJONG-TAPOES, PAO-LENTIK EN BENTING . " 35

VIII. MARSCH NAAR- EN VERMEESTERING VAN KOTA-AGONG . . " 37

IX. AANVAL OP- EN VERMEESTERING VAN MOENTAR-ALAM . . . " 41

X. MARSCH NAAR GELONG-SAKTI EN GEVECHT BIJ LOEBOE-AJIK. " 48

XI. VERHAAL DER GEBEURTENISSEN TOT AAN DEN AANVAL OP TEBAT-SOEROET . . . . . " 51

XII. VERMEESTERING VAN TEBAT-SOEROET . . . . . " 55

XIII. VERRASSING VAN GEDONG-AGONG . . . . . " 61

XIV. VERDERE GEBEURTENISSEN GEDURENDE SEPTEMBER EN OCTOBER. " 65

XV. VERVOLG. TOGT NAAR- EN VESTIGING IN DE SEMIDANG . . " 69

XVI. SLOT . . . . . " 75

95 76

SIONAL RI.
2012
MUSEUM/12
60

DERS BELINFANTE

PERPUSTAKAAN NASIONAL

KAARTEN.

Pl. I. ALGEMEENE KAART VAN DE PASOEMAH-LANDEN.
" II. SCHETS VAN PENANDINGAN.
" III. " " GELONG-SAKTI.
" IV. " " KOTA-AGONG.
" V. " " MOENTAR-ALAM.
" VI[a]. " " TEBAT-SOEROET.
" VI[b]. " " DE VERSTERKINGSWIJZE VAN TEBAT-SOEROET.
" VII. " " GEDONG-AGONG.

AANHANGSEL.

STAAT DER TROEPEN DIE AAN DE EXPEDITIE DEELNAMEN TOT OP DE KOMST VAN HET 5e BATAILLON INFANTERIE EN OPGAAF DER VERLIEZEN.

IN

Wanneer we een blik sl
Overzeesche bezittingen in A
het aantal bewoners, opgaven
ware cijfer blijven; op de
wijze waarop ze behandeld
staan over de omstandigheid
staat was, zich gedurende t
alleen te kunnen handhaven,
gaan op den weg van uitbr
En dat het ook thans nog v
delen, bewijst ons het stee
streeks onderworpen grondge
teloozer worden van de onaf

Of nu het Nederlandsche
beste en edelste middelen
rende uitbreiding tot de g
tot zijn nadeel moet leiden
de tijd zal het leeren. Zoo
voor de belangen van Neder
of slecht deden, in geval
zich aan de natie bezwaar

I.

INLEIDING.

Wanneer we een blik slaan op de kaart van Neêrland's Overzeesche bezittingen in Azië, op de statistieke opgaven van het aantal bewoners, opgaven die zelfs nog verre beneden het ware cijfer blijven; op de geaardheid der bevolking en de wijze waarop ze behandeld wordt, dan moeten we verbaasd staan over de omstandigheid, dat het kleine Nederland in staat was, zich gedurende twee en eene halve eeuw, niet alleen te kunnen handhaven, maar dat het steeds kon voortgaan op den weg van uitbreiding en bevestiging van gezag. En dat het ook thans nog voortdurend dien weg blijft bewandelen, bewijst ons het steeds grooter worden van het regtstreeks onderworpen grondgebied, het steeds kleiner en magteloozer worden van de onafhankelijke streken.

Of nu het Nederlandsche gouvernement daartoe immer de beste en edelste middelen heeft aangewend; of die voortdurende uitbreiding tot de grootheid van 't vaderland dan wel tot zijn nadeel moet leiden, staat thans niet te beslissen; de tijd zal het leeren. Zoo veel is echter zeker, dat zij, die voor de belangen van Nederland moesten waken, en dit niet of slecht deden, in geval van onverhoopten tegenspoed, zich aan de natie bezwaarlijk zullen kunnen verantwoorden.

Zal echter die natie hun rekenschap vragen? Ziet daar de vraag!

Zal het Nederlandsche volk, na een dommel van zoo vele jaren, vatbaar zijn, om in geval van nood wakker te worden; en dan nog, tot wie zal het zich wenden? Tot de honderdtallen van ministers en gouverneurs-generaal, die, òf in het stille graf òf op hunne buitenplaatsen de zoete rust vonden, als belooning voor hun niet- of verkeerd handelen; of moet het verantwoording eischen van hen, die het toeval of het noodlot juist uitkoos tot bewindvoerders, op het oogenblik van 's volks ontwaking? Genoeg; in elk geval zal het te laat zijn, als aan dat volk de oogen zullen geopend worden, die het gesloten houdt, ondanks de krachtige taal in een *Max Havelaar;* ondanks de nieuwsbladen, in Nederland bij vrijheid van drukpers, en die in Indië bij velerlei bezwaar.

Onze wensch is, dat voor Nederland niet moge gaan gelden, wat ons de *Revue Brittannique* van 1862, in de volgende zinsneden omtrent den toestand van Spanje te lezen gaf: «Cette mobilité des titulaires ministériels démontre surabondamment que l'histoire de l'Espagne de notre temps n'a été qu'une suite d'intrigues parlementaires, de révoltes militaires, d'oppositions factieuses, de victoires révolutionnaires, d'instabilité du gouvernement, et enfin de dégradation générale des caractères.»

Doch ziet! onwillekeurig lieten we ons verleiden tot eene schrede op gewaagd terrein. Dit lag niet in ons doel; het was alleen ons voornemen eene poging te doen tot het leveren van eene beschouwing over de gebeurtenissen met de Pasoemahlanden in het jaar 1866.

Men houde ons ten goede, dat onze taal niet is als die van bekwame schrijvers; wat ons echter aan kunst van stijl, aan verheven voordragt ontbreekt, zullen we trachten te

vergoeden door onpartijdigheid en vooral door waarheid.

Vele zijn de beschrijvingen van veldtogten in Ned.-Indië, vele zijn de lessen, die daaruit op tactisch gebied kunnen geput worden; aan schoone voordragt, aan ingrijpenden stijl, aan al wat eene krachtige pen ons kan schenken, is daarbij geen gebrek; maar het komt ons voor, dat ze te zeer alles willen vermelden tot in de kleinste bijzonderheden; dat ze daarom minder geschikt zijn voor den oningewijde; dat ze te uitgebreid worden, en daardoor te veel geld kosten. Verder werden ook vele dier beschrijvingen in Nederland vervaardigd, terwijl het bijna even moeijelijk moet zijn, van uit Nederland eene in allen deele voldoende beschrijving van een oorlog in Indië te geven, als 't ondoenlijk is, van uit de bureaux van het militair departement te Batavia, eene expeditie, die op ver afgelegen eilanden plaats vindt, in hare détails te leiden.

Men denke nu niet, dat wij ons door 't bovenstaande genoodzaakt achten, eene beschrijving te leveren, die geheel den toets kan doorstaan.

Verre van dien. Wij hebben slechts weinige gegevens; maar zoodanigen, aan de waarheid waarvan wij niet twijfelen kunnen, en die ons allezins voldoende schijnen ter bereiking van het door ons voorgestelde doel.

Misschien handelen we verkeerd, door niet slechts eene bloemlezing te leveren, overvloeijende van loftuitingen, ontdaan van elke beschouwing, die eene zinspeling mogt kunnen heeten op begane misslagen.

De Nederlandsche burger, als er al een zij, die krijgsverhalen leest, na een dag van zorgvuldige becijferingen, na vreugde over eene rijzing, na hartzeer over eene daling der effecten of prijzen der Indische producten; die burger behoeft niet te vernemen, welke grove fouten werden begaan, die eenige duizenden van het batig slot in gevaar bragten; althans

hij behoeft 't niet te vernemen van hen, die tegen eene onvoldoende betaling, goed en bloed veil hebben voor de handhaving van Neêrland's roem en grootheid, die, helaas! welligt beiden door en met het batig slot kunnen worden geschaad.

Maar het gaat ons niet van harte, en we kunnen het ook niet, dat verkoopen van fraai bewerkte en sierlijk ingebonden verhaaltjes, die misschien van eenig nut zouden kunnen zijn als prentenboekjes voor de Nederlandsche jeugd, maar die als krijgskundig of geschiedkundig product elke eigenschap zouden missen.

Het is ons verder tamelijk onverschillig, of ons werk in den smaak valle of niet; als 't weinig aftrek vindt, zal het getal af te leveren exemplaren niet groot zijn; maar in elk geval zal het toch zeker wel door enkelen gelezen worden, en dat kan al reeds zijn nut hebben; dat is ook ons doel. We verfoeijen elke broodschrijverij, al zit die ook verholen onder 't schoonklinkend voorberigt, dat geen eigenbelang zegt te kennen, en aan het immer voorstellen van de lichtzijde der zaken, met weglating van het perspectief en der schaduw. We willen schrijven zoo als we denken, naar onze innige overtuiging, naar waarheid. Doen we verkeerd, welnu! elk vogeltje zingt zijn lied; wij het onze, en elk op eigen wijs.

Het komt ons voor, dat een verhaal van de eene of andere expeditie moet ten doel hebben, aan een ieder, ook den niet-militair, gelegenheid te geven, om kennis te nemen van de belangrijkste gebeurtenissen in Indië, en dat daarom het vermelden van een groot aantal namen van personen en plaatsen, alsmede van minder gewigtige voorvallen, enz., geen nut kan hebben voor de geschiedenis, en veeleer het aangename der lectuur in den weg staat.

Met het oog hierop, hebben we dan ook het voornemen opgevat, om, zoo mogelijk, eene korte en daardoor goedkoop

in den handel te verkrijgen beschrijving te leveren van de voornaamste krijgsbedrijven in de Pasoemah-landen, gedurende 1866.

We hopen daarmede, zoo al geen genoegen te verschaffen, dan toch eenig nut te stichten.

Vóór alles hebben we getracht naar waarheid, en zoeken daarin verschooning voor minder in den smaak vallende voordragt.

Mogten we hier en daar van 't eigenlijk chapitre zijn afgedwaald, men duide het ons niet euvel; we meenden den lezer daarmede geene ondienst te doen, maar integendeel hem op bestaande verkeerdheden te wijzen.

Namen zijn door ons zoo min mogelijk genoemd, zoodat onze beschouwingen niemand persoonlijk kunnen onaangenaam zijn. Bovendien is onze anonymiteit geen uitvloeisel van vrees voor bestrijding, maar alleen van de overtuiging, dat het noemen van onzen naam volstrekt geen gewigt aan ons werkje zou bijzetten; terwijl we dezen arbeid ook geenszins denken aan te wenden als middel tot eene entrée op littérarisch gebied.

Met deze onze verklaring mogen zich de schrijvers van beroep zoo noodig gerust stellen, aan wie trouwens altijd nog de gelegenheid gelaten is, een beter, uitgebreider en kostbaarder werk over hetzelfde onderwerp in het licht te geven, en die ons toch onmogelijk zullen kunnen veroordeelen, alleen omdat we zijn liefhebbers van *goedkoop nut*.

De kaarten, bij onze beschrijving gevoegd, mogen als teekeningen weinig waarde hebben; ze zijn voor het doel, ter verduidelijking van ons verhaal, naauwkeurig en voldoende genoeg.

II.

BESCHOUWINGEN OVER DE INLIJVING DER PASOEMAH-LANDEN, ENZ., ENZ.

Het landschap Pasoemah is ingelijfd, dat wil zeggen, de expéditie derwaarts kan als afgeloopen worden beschouwd; het land is onderworpen aan het Nederlandsch gezag.

Wat PRUYS VAN DER HOEVEN in zijn «*Woord over Sumatra*», wat GRAMBERG in zijne «*Inlijving van het landschap Pasoemah*» zeide, kan thans naar waarde worden beoordeeld, nu de door hen geuite denkbeelden aan de werkelijkheid te toetsen zijn.

Volgens eerstgenoemde moesten de wegen van uit de Lematang-oeloe naar de Ampat-Lawang worden verlengd (door de Pasoemah heen); daarbij telkens de militaire posten opgeschoven, en in de nabijheid van deze zoutpakhuizen en marktplaatsen aangelegd worden; als wanneer, op het oogenblik van ontmoeten der wegen van uit de Ampat-Lawang met die uit de Lematang-oeloe, de Pasoemah in ons bezit zou zijn gekomen; en dit, zonder een enkel schot te lossen, dus zonder verlies van soldatenbloed.

Volgens GRAMBERG werd die theorie alleen uitvoerbaar met lijdelijke toestemming der Pasoemahsche bevolking, aan welker goede gezindheid ten deze hij twijfelt. Hij toont de noodzakelijkheid eener inlijving gewapenderhand, dus met dadelijke opoffering van troepen en van geld. Hij tracht, en op goede gronden, die bewering te staven. Hij wijst daartoe op de in 1854 onder DE BRAAUW plaats gehad hebbende krijgsverrigtingen, en doet daarbij uitkomen, dat het toen gold het bestraffen van enkelen, en niet het aanvallen en onderwerpen van het geheele volk; — dat uit den geringen wederstand, toenmaals ondervonden, nog volstrekt niet voortvloeit de

waarschijnlijkheid, van op eene weinig bezwarende wijze de landstreek te kunnen inlijven, dus het geheele volk onder ons gezag te doen bukken. Hij toont voorts aan, dat, ten gevolge der bedoelde expéditie, de Pasoemaher de noodzakelijkheid is gaan inzien, om zich tegen latere aanvallen te versterken, en beschrijft, geenszins overdreven, de geduchte manier, waarop deze zijne ervarenheid daarin heeft getoond.

De werkelijkheid wees in 1866 aan, dat hij de krachten van het volk en diens te bieden weêrstand niet te hoog stelde. De ondervinding verheft zijn geschrift tot een boek van groote waarde, en doet zijn juist oordeel en inzigt regt wedervaren.

Zoo als dan ook de Pasoemah in het vorig jaar was, kon de inlijving alleen geschieden door een krachtigen aanval; de inlijvingswijze volgens PRUIS VAN DER HOEVEN kon toen niet meer worden toegepast.

Maar de gegevens tot diens werk waren dan ook van ouderen datum; ze zijn genomen in den tijd, toen de expéditie-DE BRAAUW nog versch in het geheugen lag; toen de Pasoemah nog niet zoo versterkt was; toen de stoutheid en vrijheidszucht van het volk nog niet in vermetelheid en overmoed waren overgegaan; toen de herhaalde vergeefsche onderhandelingen met de hoofden, maatregelen die moesten doen denken aan zwakheid, nog niet hadden plaats gevonden.

In 1854 en eerstvolgende jaren ware (welligt) zijn plan uitvoerbaar geweest. Na dien tijd toch begon eerst dat aanhoudend versterken; dat aanplanten van ondoordringbare auërauër-heggen; dat toepassen van de door velen der bevolking te Djatie ontvangen lessen in de versterkingskunst; in één woord, dat voorbereiden tot den toestand in 1866.

Waarom toenmaals dat landschap niet onderworpen? Dezelfde redenen bestonden er voor, of waren even goed als nu te vinden.

De ontvangen les in 1854 had aan de bevolking de kracht onzer wapenen doen gevoelen; de vermetelheid van een gedeelte was gestraft geworden; de overmoed en vrijheidsgeest van het geheele volk moest daardoor noodwendig gefnuikt zijn; doch men gaf tijd tot herstel; de geest van verzet vond nieuwe krachten in dwaze, tot niets leidende onderhandelingen, in vertoon van zwakheid van onze zijde. Het volk vond gelegenheid zich te wapenen en te versterken; de bamboe-doeri had tijd, om gedurende meer dan tien jaren welig op te schieten, en te vormen, wat onze soldaten vonden bij den aanval op schier elke doesun.

Ware men nà 1854 stelselmatig voortgedrongen in de Pasoemah-landen, dan zou thans die streek even goed in ons bezit zijn; maar niet zoo als nu in een staat van wanorde en beroering, van uitputting en volksverloop; maar wèl in een' toestand van orde en geregeld bestuur, van productieve kracht, van ontwikkeling in allen deele.

En hoe veel jaren zullen er thans nog moeten verloopen, eer de rust er geheel zal zijn hersteld, en vooràl, eer de welvaart van dat schoone land ons zal schadeloos stellen voor 't geleden verlies aan bloed en geld!

Doch het Nederl.-Indisch Gouvernement van heden, heeft niet de schuld te dragen, van wat vóór *twaalf* jaren verkeerd werd gedaan; het moest thans handelen zoo als het deed; maar — dat het de ontvangen les niet vergete; dat het niet telkens moge vervallen tot nieuwe misslagen, die wel een krachtig optreden verschuiven, maar ten slotte veel meer kosten veroorzaken dan een dadelijk vertoon van magt, waartoe het steeds in staat is!

Leger en vloot toch, zijn ten allen tijde gereed, om op te rukken tegen elken vijand van het gouvernement; onder de officieren zijn er velen, die met roem als aanvoerders kunnen

optreden. Het Indisch leger bezit vele eigenschappen in zich om een goed leger te zijn; ook ondanks de hétérogéne bestanddeelen waaruit het is zamengesteld; ook bij de overtuiging dat niet alles wordt gedaan om zijn' goeden geest op te wekken, zijn lot te verbeteren, zoo in 't algemeen als individueel.

Ondanks de stiefmoederlijke behandeling die het ondergaat; *ondanks* den geest van malaise, van ontevredenheid, die zich al meer en meer ontwikkelt, zal dat leger niet vragen of dat oprukken noodig zij; het zal oprukken en strijden met geestdrift; het zal overwinnen en daarna terugkeeren, om weêr gereed te staan tot nieuwen strijd. Het zal een getrouw werktuig zijn in de hand van hen, die den last tot oprukken kunnen geven en die dat bevel aan de natie moeten verantwoorden: terwijl het leger zelf eene minder zware verantwoording zal hebben te doen van de wijze waarop het dien last volvoerde.

Men vrage ons echter niet, of 't Indisch leger zich tegenwoordig gelukkig acht!

De grieven die het kan aanvoeren zijn velen, en even gewigtig als talrijk; de opsomming er van zou ons thans te ver leiden; men houde die in petto. Genoeg! Het gouvernement wete, dat 't meer dan tijd is, zich het leger in Indië meer aan te trekken; dat het zich tot nog toe een beter lot heeft waardig gemaakt; dat er een tijd kan komen, waarop de eenige hoop op dat leger zal gevestigd zijn; dat het dus zaak is te zorgen, dat het ook dan, en dan vooral, ter beschikking sta, even als thans, met hart en ziel!

En die tijd is welligt niet verre! Niet altijd zult gij alleen strijd hebben te voeren tegen inlandsche stammen, strijd van den sterkere tegen den zwakke; andere vijanden kunnen opdagen, gewapend en aangevoerd even goed, zoo niet beter, dan uwe troepen. Ze zullen u met te meer onstuimigheid aanvallen, omdat eene overwinning op u, hun eene prooi leveren

zou, schoon genoeg om zich ten uwen koste te verrijken.

Om zulk een aanval te trotseren behoeft gij allereerst uw leger, maar uw leger versterkt en verbeterd; bezield met te grooter geestdrift, naarmate het zwakker is dan de tegenpartij.

Die geestdrift op te wekken en levendig te houden, zij dus uw streven!

Daartoe is het echter noodig van stelsel te veranderen. — Overdreven bezuiniging of inkrimping moet plaats maken voor mildheid en uitbreiding; onverschilligheid voor ware belangstelling; zucht tot behoud en handhaving van 't bestaande voor opoffering en verbetering.

Doch waartoe u den weg gewezen, die reeds zoo lang u is getoond door anderen, door meer bevoegden dan wij; een weg die toch niet door u wordt ingeslagen, omdat uw geheele stelsel voor Indië alleen schijnt te berusten op de bevoordeeling van het moederland uit de middelen en zelfs ten koste van Indië; omdat het ter harte zou gaan het te vervangen door een ander stelsel, dat u niet direct hetzelfde zou opleveren, maar waarbij Indië-zelf meer baat zou vinden.

Bedenkt toch, dat Indië niet meer is wat het vóór 1811 was, hoe belemmerd ook in zijne ontwikkeling door een minder verlicht stelsel; bedenkt dat de Inlandsche bevolking ondanks u en door u heeft geleerd; dat de Europesche maatschappij, zoo al niet in kennis, u althans in énergie vooruit is; maar vooral bedenkt, dat begeerige blikken van uit den vreemde op uwe bezittingen geslagen worden; dat ligt dreigende wolken van onder den politieken horizont, soms met verwonderlijke snelheid, kunnen opdagen, en dat uwe toekomst wezenlijk van het ongeschonden behoud van Indië afhangt!

III.

VORMING DER EXPEDITIONNAIRE MAGT EN BESCHOUWINGEN DIENAANGAANDE.

Op den 11 Februarij 1866 werd door den legerkommandant gelast, de te Meester-Cornelis garnizoen houdende Europesche kompagnie van het 10de bataillon infanterie, op eene sterkte van 140 geweerdragenden te brengen.

Deze last werd uitgevoerd; de kompagnie werd gecompleteerd door het daarbij overplaatsen van al wat aan valide Europeanen kon gevonden worden.

Blijkbaar bestond groot incompleet aan die soort van soldaten; want waarlijk, het bijeenbrengen ging nog al met bezwaren gepaard.

Bij eenig onderzoek naar de oorzaak, kon ons dit trouwens niet verwonderen.

De soldaat wordt slecht betaald; zijne vooruitzigten zijn niet aanlokkelijk; zijn leven en zijne dienst in Indië zijn verre van genotvol, in één woord: er bestaat geen prikkel tot veelvuldig dienst nemen.

Voor den Hollander is in den laatsten tijd in 't moederland genoeg te verdienen, en wanneer hij al lust gevoelt om soldaat te worden, behoeft hij zich waarlijk niet voor de dienst in Indië te engagéren, waaromtrent in de laatste jaren geene de minste illusie meer te vormen is, terwijl thans bij 't leger in Nederland de vooruitzigten oneindig gunstiger zijn.

De vreemdeling, die niet om eene of andere dringende reden, zijn vaderland moet verlaten, om in Harderwijk een toevlugtsoord te zoeken, vindt, bij den tegenwoordigen politieken toestand van Europa, aanleiding genoeg om in zijn eigen of in een vreemd land soldaat te worden.

Zij, die na volbragten Indischen diensttijd tot de hunnen terugkeeren, hoe gering ook hun getal, zullen zeer zeker bij hunne landgenooten de sympathie voor de dienst bij het Indisch leger niet bijzonder opwekken.

Het gevolg van een en ander is, dat van uit Nederland, noch van uit den vreemde, het aantal te Harderwijk dienst nemenden zeer groot kan zijn: daardoor zullen natuurlijk te Batavia weinig Europesche soldaten aankomen; dáár zal eindelijk gebrek aan dezen gaan bestaan; het zamenstellen van eene kompagnie van 140 man zal dus met moeite gepaard gaan, zelfs op Java's hoofdplaats.

Wij gelooven wel, dat de bevolking van ons land te gering is en te weinig ingenomen met den stand van soldaat, om op den duur leger en vloot alléén uit de Nederlandsche jongelingschap aan te vullen, en dat daarom het in dienst nemen van vreemdelingen eene noodzakelijkheid is, eene noodzakelijkheid echter die wij niet betreuren, omdat van den vreemdeling in Indië gewigtige diensten zijn te verwachten; — maar wij gelooven eveneens, dat tot dat einde eene betere betaling en vooral betere behandeling dier vreemdelingen vereischt worden.

Gaan wij dit punt eens even na.

Op eene afgelegen en doodsche plek in ons vaderland, ligt Harderwijk, de bakermat van het Indisch leger.

Dáár alreeds wordt de eerste slag toegebragt aan de mogelijk nog bestaande illusiën van den soldaat; die intrede strekt inderdaad tot inleiding van wat Indië zelf zal voleinden.

Dáár brengt hij soms maanden door, en vindt, tusschen de vervallen huizen in de naargeestige straten, den weg naar de jeneverflesch, die hem tijdelijk opwekt en vervrolijkt, zonder zijne droeve stemming voor goed te verdrijven.

Dáár is de eerste school tot zijne verdierlijking, als hij niet reeds vooraf genoegzaam is bedorven.

Verplaats dus uw werf-depôt naar een bekoorlijker oord, en geef den man afleiding, zoo al geen genoegen! Men vangt toch meer vliegen met honig dan met azijn!

Het bijeenhouden der vreemdelingen verder, tot geheele vreemdelingen-kompagniën gevormd, onder bevel van met hunne landtaal goed bekende officieren, zou naar onze meening beter zijn, dan het tegenwoordig stelsel van versnippering. En waartoe dient dit laatste? Zeker toch niet om den buitenlander het leven aangenaam te maken; zeker niet om in hem op te wekken en levendig te houden een goeden geest, een geest van gehoorzaamheid aan supérieuren en wetten, een geest eindelijk, die elk lid van 't leger in 't bijzonder, en dus het geheele leger moet bezielen, om het berekend te maken voor de zware taak die het hier te vervullen heeft.

Of vertrouwt men den vreemdeling niet; en zoo ja, waarom dan niet? Is het, omdat hij vroeger wel eens in verzet kwam, zoo als te Samarang en andere plaatsen?

Maar juist omdat men die menschen zoo veel mogelijk verspreidt over geheel Indië, omdat men ze stelt onder de bevelen van officieren, die hen niet begrijpen, die noch met hunne taal noch met hun karakter bekend zijn, die hen daardoor slecht kommanderen; — juist omdat men bij dat alles nog voegt eene veel te geringe betaling, en aldus, in stede van dien op te wekken, den goeden geest bij hen verflaauwt, juist daardoor maakt men ze ontevreden; juist daardoor komt een geest van onwil en verzet, die dan treurig genoeg geboet wordt.

Houdt uwe vreemdelingen natie's-gewijze bijeen in kompagniën; stelt ze onder 't bevel van bekwame officieren; geeft hun betere betaling en vooruitzigten; verschaft hun lectuur, goede degelijke lectuur, door werken in hunne taal geschreven, (niet door traktaatjes van Hollandsche afschaffingsgenootschappen); maakt hun de dienst aangenamer dan thans;

wekt zoo noodig tusschen de leden der vreemdelingen — en Hollandsche kompagniën een naijver ten goede op. — Of zijn de voorbeelden niet voorhanden, om u te wijzen, hoe goed de vreemden-legioenen bij andere mogendheden zich weten te onderscheiden, in Algerië, de Krim, Mexico en andere landen?

Doch wij dwalen te ver van ons doel af; vergeef het ons lezer! C'est plus fort que nous.

De 6de kompagnie, 10de bataillon infanterie dan', was gereed, toen op den 7den Maart de order kwam, om vier kompagniën van dat bataillon op organieke sterkte te brengen, en deze gereed te maken voor eene expeditie naar het landschap Pasoemah. De overblijvende inlandsche kompagnie zou een depôt blijven uitmaken.

Den 12den Maart werden reeds de troepen ingescheept; ze hadden dus *vier* dagen tijd gehad om alles te regelen; een tijd, die steeds genoegzaam moet wezen en 't ook was; maar naar onze meening vrij kort, in evenredigheid van den tijd, aan 't nemen van een besluit tot inlijving der Pasoemah besteed.

Waarom verschilden die beide orders voor het 10de bataillon infanterie zoo zeer van elkander, of liever, waarom was de expeditie zoo lang uitgesteld?

Op den voorgrond zij geplaatst, dat de ligging en gesteldheid van het landschap Pasoemah, even als thans nog die van het onafhankelijke Korintji, te midden van het regtstreeks aan ons gezag onderworpen grondgebied, een' op den duur onhoudbaren toestand daarstelde, zoodat eene eindelijke inlijving onvermijdelijk was, en dat dit door het gouvernement reeds sinds een tal van jaren was ingezien.

De herhaalde strooptogten der Pasoemahers, in het Palembangsche gebied gemaakt, in verband met den maatschappelijken toestand van het geheele Pasoemahsche volk, deden die noodzakelijkheid dringender worden, terwijl elk uitstel, niet

alleen aan den overmoed dier bevolking kracht bijzette, maar zelfs ons moreel overwigt op het Palembangsche, in niet geringe mate verzwakken, en de handhaving van ons gezag aldaar in gevaar brengen moest.

In het begin van 1865 moet het dan ook in het plan der regering hebben gelegen, aan dien toestand een einde te maken, en teregt mogt GRAMBERG zijne verwondering uitdrukken over het weder verschuiven van de uitvoering dier plannen, welke uitvoering, zoo als we weten, eerst een jaar later plaats had.

Intusschen moest gedurende dat tijdsverloop eene correspondentie gevoerd zijn met den resident van Palembang, handelende over de zaken der Pasoemah.

Ware gedurende dien tijd door dat hoofd van het gewestelijk bestuur steeds gewezen op de noodzakelijkheid van een krachtvol gewapend optreden; ware door hem aangetoond, dat de stand van zaken dadelijke verandering eischte; ware door hem behoorlijk onderzoek gedaan naar den toestand van land en volk, of afgegaan op de inlichtingen van bekwame ondergeschikte ambtenaren, — wij houden ons overtuigd, dat het Indisch gouvernement niet zoo lang zou gedraald hebben, met het nemen van een besluit.

We moeten dus aannemen dat die resident, óf niet op de hoogte was van den stand van zaken, óf dat hij, om welke reden dan ook, de ware toedragt heeft verzwegen óf onjuist voorgesteld. We kunnen natuurlijk niet bekend zijn, met zijne aan de regering gedane voorstellen; want deze liggen gehuld in de geheimzinnige duisternis of duistere geheimzinnigheid van het labyrinth der secretarie. Maar zoo veel is zeker, dat, ondanks of in strijd met zijne voorstellen, de Indische regering het zenden eener aanzienlijke militaire magt heeft noodig geacht; dat de 4 kompagniën van het 10de bataillon infanterie scheep gingen op dezelfde bodems, die de aanschrijving daaromtrent

PERPUSTAKAAN NASIONAL

aan den resident van Palembang brengen moesten; dat die troepen te Palembang aankwamen, zonder er verwacht te zijn; dat zij aldaar niets voor zich gereed vonden: noch huisvesting; noch voeding; niet eens de verzekering dat men hunne komst noodzakelijk achtte. Zij vonden er geene sympathie; alleen verwondering over hunne verschijning.

En toch, bleek het niet onduidelijk hoe onontbeerlijk ze waren, hetgeen uit de beschrijving der krijgsverrigtingen zal duidelijk worden.

Wij houden 't voor zeker, dat een toestand als boven niet zou hebben kunnen bestaan, als 't civiele bestuur van Palembang ware vereenigd geweest met het militair kommando. We kunnen ons zeer goed voorstellen, dat een civiel ambtenaar, beter dan een militair, geschikt is tot het besturen van residentiën en gouvernementen, die in een' volmaakten staat van rust verkeeren, zooals bijv. die op Java; maar in landen als Palembang en anderen, waar ons gezag bij lange na nog niet op zulke hechte grondslagen rust, houden wij het bestuur voor beter gesteld in militaire handen.

Het gouvernement schijnt echter redenen ter contrarie te hebben; want steeds ziet men het militaire bestuur, zoo spoedig mogelijk door 't civiele vervangen.

Die redenen moeten wel overwegend zijn, om op te wegen tegen de voordeelen van eenheid in beheer en — bezuiniging; — bezuiniging, die magtspreuk van ons tegenwoordig bestuur! — bezuiniging, dat tooverwoord, dat den kanker werpt in 't hart van Neêrland's Indië en van zijn leger! — bezuiniging, die ten koste van Indië's bloei, spoorwegen doet verrijzen langs elk dorp of gehucht in 't moederland; — bezuiniging, echter, die Indië verarmen zou tot groot nadeel van Nederland!

Doch, weêr dwaalden wij af! Vergeef 't ons lezer, die u had voorgesteld, eene verzameling te lezen van militaire rapporten

over de expeditie in de Pasoemah-landen. Doch geduld slechts; ook gij zult voldaan worden.

IV.

HET TERREIN VAN DEN OORLOG.

(Plaat I).

Ten einde te voldoen aan een der eerste eischen van krijgsbeschrijvingen, zouden we thans een juist verhaal moeten leveren van de gesteldheid des terreins, waarop onze krijgsmagt ageerde, of althans eene uitvoerige schetskaart van de Pasoemah-landen.

De gegevens daartoe bezitten we echter niet. Immers, waaruit zouden we ze moeten putten?

Uit reeds bestaande kaarten, vervaardigd in de landstreek zelve, door de bevolking? Daarvan kan natuurlijk bij den onbeschaafden Pasoemaher geen sprake zijn.

Uit kaarten, vervaardigd door ondernemende reizigers of reizende ondernemers? Aangenomen dat zoodanigen in de Pasoemah zijn geweest, ze waren zeldzaam, en maken ons op aardrijkskundig gebied niet veel wijzer.

Uit kaarten, in vredestijd zamengesteld door daartoe speciaal afgezonden officieren of ambtenaren? In Indië bestaat, althans in die gewesten, die geheel aan 't Nederlandsch gezag onderworpen zijn, waar dus een volmaakte staat van rust heerscht, met weinig kans op oorlog tegen een' inlandschen vijand, een personeel der militaire verkenningen, dat belast is met de opname en het in teekening brengen van die landstreken.

Die maatregel is goed, vooral voor zoo veel Java betreft, dat

wij ook tegen den aanval van eenigen buitenlandschen vijand moeten weten te beveiligen. Eene uiterst naauwkeurige kennis van de gesteldheid des bodems zal dan vereischt worden, om met een gering aantal troepen, waarvan nog het grootste deel uit Inlanders bestaat, om zonder behoorlijk stelsel van verdediging, met eene onvoldoende wapening in grof geschut en klein geweer, met eenige hoop op goed gevolg, dien vijand het hoofd te kunnen bieden.

Die opname maakt ons echter niet bekend met de nog niet onderworpen gewesten, met de zoodanigen dus, die ons de meeste kans geven voor aanstaande expéditiën. Juist van die streken achten wij de aardrijkskundige kennis hoog noodig, en de verkrijging er van, over 't algemeen, mogelijk.

We houden 't voor zeker, dat men gretig had moeten gebruik maken van het aanbod, door enkelen gedaan, om eene nadere kennis omtrent Borneo's binnenlanden te gaan opdoen; dat men tijdens en na de expeditie-DE BRAAUW, ambtenaren in de Pasoemah-landen had moeten zenden tot de opname dier gewesten, op vredelievende wijs, dus zonder onnoodig magtsvertoon.

Men deed dit niet, of althans niet naar behooren, en zorgde daardoor, dat al onze aardrijkskundige kennis berustte op de kaart door GRAMBERG geleverd, die wel veel nut stichtte, maar toch nog verre van volmaakt was.

We vinden 't roemrijk voor DE BRAAUW, dat hij binnen eenige dagen een groot deel van de toen nog onbekende binnenlanden doorliep, en dat hij zoo spoedig en zoo goed aan zijn last voldeed, maar we hadden 't nog roemrijker geacht, als hij van de gelegenheid hadde gebruik gemaakt, om te gelijker tijd een weinig licht omtrent dat land op aardrijkskundig gebied te verspreiden, wat zoo weinig bezwaar opleverde.

Uit kaarten eindelijk, geteekend in oorlogstijd door de

officieren van den staf, in gedeeltelijke voldoening aan hunne bestemming; of door andere officieren uit eigen beweging, gedurende of ná vermoeijende marschen of gevechten? Officieren van den staf, of liever staf-officieren, zijn in Indië onbekend. Degenen te Batavia, die men wel eens tot den staf hoort rekenen, of die zich zeer ten onregte zelf daartoe rangschikken, zijn in werkelijkheid niets anders dan schrijvers met den rang van officier op de bureaux van het militair-département. Hunne dienst bepaalt zich daar tot het nazien van periodiek inkomende stukken, stamboeken, schulden en huwelijksaanvragen van officieren, enz. enz., alle zaken van ondergeschikt belang.

Van dienstverrigtingen als werkelijke staf-officieren is dien ten gevolge bij hen geene sprake. Voorstellen van eenig belang worden niet uitgewerkt noch gedaan; en nu vooral niet, nu de gouverneur-generaal, bij circulaire, het doen van voorstellen waaraan geldelijke uitgaven verbonden zijn, ten strengste verbiedt, als de noodzakelijkheid daartoe niet hoogst dringend is.

Degenen verder, die gedurende den loop eener expeditie den naam dragen van chef van den staf of adjudant van den bevelhebber enz., schijnen niet altijd uit de meest geschikte officieren te worden genomen. Intrigues en familie-protectie schijnen ook daarbij zelfs hunne rol te spelen. De door hen gemaakte kaarten zijn daardoor zeldzaam, en hunne rapporten komen menigmaal niet uit eigen brein voort.

Dat andere officieren, na geforceerde marschen en na gevechten, weinig genot vinden in 't opnemen en in teekening brengen van 't terrein, behoeft geen betoog, aangenomen zelfs dat elk officier die kunst versta.

Onze aardrijkskundige kennis van de Pasoemah berust dus grootendeels op de kaart van GRAMBERG, en op de herinnering van ooggetuigen. Men neme het weinige voor lief!

De Pasoemah-landen laten zich verdeelen in:

1. Pasoemah-Lebar.
2. Pasoemah-oeloe-Lintang.
3. Pasoemah-oeloe-Manna.
4. Pasoemah-oelo-Aijer-Kroh.

Na de inlijving van de Redjang, wordt laatstgenoemd kleinste of onbelangrijkste gedeelte, gerekend te behooren tot de assistent-residentie Bengkoelen.

De overige drie genoemde deelen, waren bij den aanvang van 1866 van ons gezag onafhankelijk, en vormen dus de door ons te beschouwen landstreek.

Een blik op de kaart van Sumatra doet ons zien, dat bedoeld gewest ingesloten ligt tusschen de residentie Palembang en de assistent-residentie Benkoelen.

De grenzen zijn als volgt:

Ten zuiden en ten zuid-westen de tot Benkoelen behoorende afdeelingen Manna, Tallo en Pasoemah-oeloe-Aijer-Krohe.

Ten westen en ten noorden, de tot Palembang gerekende landschappen Redjang, Ampat-Lawang en Kikim.

Ten oosten en ten zuid-oosten, de tot dezelfde residentie behoorende afdeelingen Moelak-oeloe, Semendo-Darat en Semendo-oeloe-Loeäs.

Het landschap Pasoemah vormt, te midden van het Barisangebergte, eene hooge vlakte, met eene gemiddelde verheffing boven de oppervlakte der zee van niet meer dan 600 à 700 ellen. Van de voornaamste, aan de grenzen gelegen bergtoppen, als: de Goenong-Pantjing, Goenong-Patah, Goenong-Dingin, Goenong-Oemang, Goenong-Dempoh en Goenong-Moendang, ontspringen verschillende grootere en kleinere rivieren, waarvan de voornaamste is de Lematang, waarin zich al de overigen ontlasten.

De Lematang loopt, van af haren oorsprong op den Goenong-

Dingin door de Pasoemah heen, om verder door de landschappen Moelak-oeloe, Lematang-oeloe en Lematang-Ilir te stroomen, en zich, boven Palembang, met de Moesie te vereenigen.

De rivieren in de Pasoemah, die zich in de Lematang ontlasten, zijn: de kleine Pasoemah, de Endikat, de Pematang-Lintang en de Moelak ter regter-; de Selangis-Besar, de Selangis-Ranik, de Betong, de Dendan, de Loekoe, de Aijer-Aroh en de Liem ter linkerzijde.

Nagenoeg de meeste rivieren zijn er zeer snelstroomend, zonder aanmerkelijke diepte te hebben; ze hebben hare bedding in meer of min diepe ravijnen, met steile, zwaar of ligt begroeide, maar alle zeer moeijelijk te beklimmen of af te dalen wanden. De Endikat en de Lematang vooral, liggen in zeer diepe en lastig te passeren ravijnen, waarvan de wanden eene hoogte van 200—400 ellen bereiken.

Over 't algemeen biedt de landstreek voor het oog weinig schoone afwisseling aan. Onafzienbare velden alang-alang, hier en daar plaats makende voor groene bamboebosschen, waar achter de doesons en talangs gelegen zijn, hebben voor den landschapschilder weinig waarde, en bieden den soldaat een ruim veld tot vermoeijenis en tot vervelende en onrustige marschen.

Alleen aan de grenzen, en dus naar de zijde van het gebergte, vindt men hooger of lager houtgewas, dat soms in zwaar bosch overgaat; men krijgt er meer afwisseling in terrein en plantengroei; in één woord! men vindt er zich hier en daar terug in eene meer afwisselende omgeving.

De wegen, die de Pasoemah in alle rigtingen doorsnijden, bestaan hoofdzakelijk uit voetpaden, tusschen welige alang-alang-velden kronkelende, en voerende door woeste ravijnen en door en over nog woester bergstroomen. Enkele van die paden loopen naar de aangrenzende landschappen, als: Kikim,

Ampat-Lawang, Semendo; de beste weg voert naar Lahat.

Eene oppervlakkige beschouwing van de kaart, zal genoegzaam zijn om te doen zien, dat over Benkoelen, door de Ampat-Lawang met zijne goede wegen, de afstand veel korter en vooral veel gemakkelijker is af te leggen, dan van de zijde van Palembang.

Men komt daardoor welligt tot de vraag, waarom de expéditie niet over Benkoelen plaats vond. Wij gelooven daarop te kunnen antwoorden, dat, wanneer men al onverstandig genoeg was, om, ondanks de ontvangen wenken, te besluiten tot het binnendringen der Pasoemah van éene zijde, en niet van beide kanten te gelijk, men, bij dat onverstand — (dat gelukkig later, te laat echter, is ingezien en verbeterd door de zending van de zijde van Benkoelen van het 5de bataillon infanterie) — toch nog politiek juist handelde.

Men kon toch na het onderzoek in loco door kolonel JALINK met grond verwachten (behalve naar 't scheen de resident van Palembang), dat de Pasoemaher zich niet lijdelijk zou onderwerpen, maar integendeel zich tot het uiterste zou verdedigen, en, geen anderen uitweg vindende, zich over de grenzen naar naburige landschappen zou verspreiden. Wanneer men hem dus alleen van de zijde van Benkoelen hadde in 't naauw gedrongen, zou hij zijnen uitweg welligt naar het o. i. nog zeer twijfelachtig-rustige Palembangsch gebied hebben moeten zoeken, zoo als hij 't thans reeds gedeeltelijk naar het Semendosche deed. Wij zouden in dat geval, welligt onrust hebben zien ontstaan in 't hart van Palembang, alwaar rust voor ons een eerste vereischte is.

We herhalen 't dus; nu men van eenen kant binnendrong (hoe verkeerd ook), moest 't zijn van uit 't Palembangsche.

Wat het volk betreft, verwijzen wij naar 't geschrift van GRAMBERG. Wij kunnen, ook na de expéditie, daaromtrent

geene juister beschrijving leveren. Wat ons op politiek terrein over de bevolking en de hoofden zou overblijven te zeggen, om een denkbeeld te geven van den te bestrijden vijand en van zijne aanvoerders, vindt men in zijn werk alleraangenaamst beschreven; terwijl we over de verhouding van ons civiel bestuur tegenover de hoofden der Pasoemah en der Goemaij, bij gebrek aan de noodige bewijzen, moeten zwijgen.

V.

HET BEGIN VAN DEN VELDTOGT.

Zoo als we vroeger zeiden, kwamen de vier kompagniën van het 10de bataillon infanterie te Palembang aan, bestemd om, in vereeniging met de troepen van het garnizoens-bataillon aldaar, de Pasoemah-landen binnen te rukken, en dezen onder het regtstreeksch gezag van het Nederlandsche gouvernement te brengen.

De gewestelijk-militaire kommandant van Palembang, gaf den 17 Maart, dus na den aangekomen troepen twee dagen rust te hebben gelaten, den last, om de vier kompagniën van het 10de bataillon infanterie successivelijk, op daartoe bestemde bidars en praauwen, in te schepen; ze door dat middel te vervoeren naar Tandjong-Blimbing, en van daar gezamenlijk, over Lahat naar Moeära-Doea te doen marcheren.

Aan dien last werd voldaan.

Den 18 Maart werd het embarkement begonnen, en den 31 Maart door de laatst vertrokken troepen het débarkement geëindigd.

Zij die nooit eene reis maakten met de door ons genoemde vaartuigen, kennen zeker niet al het onaangename daaraan

verbonden; maar zij zullen zich toch wel kunnen voorstellen, dat een verblijf van zeven of acht dagen daarin of daarop, voor den militair niet aanlokkelijk kan wezen, te meer, daar de verdeeling der troepen over een zoo klein mogelijk getal vaartuigen dient te geschieden, en hij, bij al zijne kennis van behelpen en armoede lijden, nog verre is van tot de haring-pakméthode te zijn doorgedrongen, die met volle kracht op hem wordt toegepast, en die trouwens op geene andere basis schijnt te rusten dan op de berekening van het draagvermogen dier ellendige vaartuigen.

Te Moeära-Doea, waar eene kompagnie van het garnizoens-bataillon in bezetting lag, werd gelogeerd in bamboezen, met alang-alang gedekte kazernen, en aldaar gewacht op de opening van den veldtogt.

Na een' marsch van negen dagen, als van Tandjong Blimbing naar Moeära-Doea, zijn een paar dagen van rust en verpoozing aangenaam, zoo al niet noodzakelijk. Maar die verpoozing werd vervelend, toen ze zich tot den 22 April, en dus tot een tijdsverloop van 14 dagen uitstrekte, een' tijd, die noch voor den toestand der troepen noodig, noch voor het voorgesteld doel wenschelijk was.

Wat de oorzaak was, dat de expéditie-kommandant eerst op den 22 April te Moeära-Doea bij de troepen aankwam, is ons onbekend en vrij onverschillig. Wij willen alleen als onze meening doen kennen, dat de dienstzaken al zeer dringend moeten zijn, om zoo'n vertraging in den gang der expéditie te wettigen, en dat, voor zoo verre ons bekend, geene bijzonder dringende dienstaangelegenheden, den bevelhebber weêrhielden van zijn vertrek naar Moeära-Doea. Eigen bijzondere belangen, die geheel buiten beschouwing moeten blijven daar, waar 's lands belang zoo zwaar weegt, zullen, naar onze meening, den aanvang van den veldtogt toch wel niet hebben verschoven!

Hoe 't zij, wij betreuren iederen dag, doorgebragt in rust of nutteloos wachten, wanneer alles ons dringt tot spoed en doortastend handelen. We betreuren dien te meer, wanneer de tijd, door ons in rust gesleten, door een' energieken vijand in bedrijvigheid wordt doorgebragt; wanneer elk dralen van onze zijde, dien vijand overmoediger en vooral sterker maakt; wanneer elke verloren dag een offer te meer eischt aan soldatenbloed!

En dat de weinige voortvarendheid, betoond bij den aanvang der expéditie, ons tot het schrijven van het bovenstaande aanleiding geeft, behoeft geen ander betoog, dan dat de vijand, bekend geworden met onze plannen, ruimschoots tijd en gelegenheid vond, om Penandingan krachtig te versterken, en dat bijna in het gezigt onzer troepen; terwijl hij anders waarschijnlijk zich zou hebben bepaald tot de krachtige verdediging van het centrum zijner magt, Moentar-Alam.

De verliezen, door ons geleden bij de inname van Penandingan, zijn dus te wijten aan een onverantwoordelijk talmen; en het gestorte bloed had, onzes inziens, bespaard kunnen blijven!

Op den 22 April vertoonden zich eenige vijanden aan deze zijde der Lematang-rivier, nabij het overgangspunt te Goeroe-Agong, ten gevolge waarvan den volgenden dag eene verkenningspatrouille van 50 man derwaarts werd gezonden, onder bevel van een officier, die in last kreeg om, zonder eene overtrekking der rivier of eene vermeestering der daar aanwezige vijandelijke versterkingen te beproeven, den vijand eenig ontzag voor onze wapenen in te boezemen.

Genoemde officier beproefde echter, in strijd met den ontvangen last, een aanval op de, aan de overzijde der rivier, aangelegde vijandelijke werken; deed zelfs, tegen het advies van den hem toegevoegden artillerie-officier, eenige nuttelooze granaatworpen naar die werken, en moest met verlies van

één gewonde terugkeeren. 's Namiddags andermaal met denzelfden last, doch ditmaal zonder „houwitser", uitgezonden, keerde de patrouille des avonds met verlies van een gewonde terug.

VI.

VERMEESTERING VAN PENANDINGAN.

(Plaat II).

Op den 25 April rukte de expéditionnaire magt, met uitzondering van de te Moeära-Doea in bezetting blijvende 4de kompagnie van het 10de bataillon, infanterie uit, naar de nabij gelegen versterkte talang Penandingan.

De marsch derwaarts voerde langs een tusschen hooge alang-alang-velden kronkelend voetpad, moest op één gelid, en dus langzaam en bedachtzaam plaats hebben, en bragt ons na een vijftal vervelende uren, ongeveer ten 11 uur in den voormiddag, in het gezigt der vijandelijke talang, die, behoorende tot de doeson Gelong-Sakti, van daar nagenoeg 1½ paal verwijderd is.

De door ons hierbij gevoegde platen II en III, zullen wel verdere terrein-beschrijving overbodig maken.

Zij, die hunne studie maakten van de Indische krijgsgeschiedenis, zullen even als wij hebben ontwaard, dat maar zeer zelden de in de leerboeken voorgeschreven regelen aan de werkelijkheid te toetsen zijn; zij zullen eveneens hebben opgemerkt, dat bij een goed doorgezetten aanval, de vijand in de meeste gevallen zijne versterkingen verlaat, en veeltijds in overhaasting de vlugt neemt.

In hoeverre het nu alleen aan die omstandigheid is toe te

schrijven, willen wij niet beslissen; maar ons komt 't voor, dat bij den aanval op terrein-voorwerpen, meestal te weinig waarde wordt gehecht, aan een der eerste voorschriften der krijgskunst, n. l. aan het behoorlijk verkennen der vijandelijke positie.

't Is waar, gewoonlijk wordt door den inlandschen vijand de eerste stormaanloop niet doorstaan; veelal ook zijn zijne versterkingen niet zoodanig aangelegd, dat ze niet dadelijk moeten zwichten voor onze betere bewapening en de meerdere kracht, orde en zamenhang, gevoegd bij het beleid en den moed onzer brave soldaten; maar toch, de ondervinding heeft het zoo menigmaal geleerd, dat ook die vijand soms met énergie weet stand te houden; dat hij onzen aanval, hoe krachtig ook, weet af te weren, en onzen troepen gevoelige verliezen weet toe te brengen.

Dergelijke verliezen nu, al klinken ze ook onbeduidend, kunnen onze kleine expéditionnaire magten niet verdragen. Voor ons geldt een verlies van tien man soms meer, dan voor een Fransch leger de opoffering door PÉLISSIER van eenige duizenden.

Nu gelooven wij vast, dat vele verliezen juist door eene betere verkenning zouden vermeden worden.

Wèl kan 't soms dienstig zijn, vooral wanneer de onmogelijkheid bestaat tot andere wijze van verkenning, om deze te gelijk met den aanval te doen plaats hebben, maar men moet daarvan geen regel maken; niet altijd moet de tirailleurlinie met de verkenning belast zijn, maar slechts dan als andere middelen onaanwendbaar zijn, hetgeen ons voorkomt bij den aanval op Penandingan niet het geval te zijn geweest, vooral met het oog op de mogelijkheid, om, door de vrij hooge alang-alang, de versterking, tot op geringen afstand, genoegzaam gedekt te naderen.

Bij aankomst voor de talang nu, werd de voorhoede dadelijk in tirailleur opgelost tegen de Zuid-zijde, en de hoofdtroep op 600 pas afstand achterwaarts, in pelotons-kolonne opgesteld, terwijl de artillerie terstond aanving, de sterkte, uit de houwitsers en mortieren te bewerpen.

Daarop werd de 5de kompagnie 10de bataillon in positie gezonden tegenover de Zuidzijde, en de 2de kompagnie 10de bataillon tegenover de Noordzijde der talang, terwijl het geschutvuur werd gestaakt, en de 6de kompagnie 10de bataillon last ontving tot een stormaanval op de Oostzijde.

Die kompagnie rukt vol geestdrift voorwaarts; legt de laatste 300 passen in den looppas af, en dringt voor een deel door eene opening, of wèl een min vast ineen gegroeid gedeelte eener doornbamboe-heg henen. Ze stuit echter op eene daarachter aangebragte bamboezen palissadering, die den aanval breekt en den terugtogt noodzakelijk maakt.

Intusschen is de 2de kompagnie aan de Noordzijde, de talang tot op ongeveer 50 passen genaderd, en heeft, gedekt door de alang-alang, weinig van het vijandelijk vuur te lijden.

Eene verkenning aan die zijde, deed ontdekken, dat zich vóór de versterking geene gracht bevond; doch dat de bamboedoeri aldaar ter dikte van 4 ellen, tegen de hoofdborstwering aansloot, en dat dus, bij een goed onderhouden vijandelijk vuur, eene bestorming in die rigting ondoenlijk was. Bij een der hoeken van de talang echter, bleek de bamboe-doeri minder zwaar te zijn en daarachter het vuur minder hevig, zoodat aldaar eene doorkapping werd beproefd, en, ondanks de vele verliezen aan officieren en manschappen, geruimen tijd werd voortgezet, met dat gevolg, dat tegen 3 uur in den namiddag eenige ellen waren opgeruimd, toen de 2de kompagnie last ontving om terug te trekken tot dekking der artillerie.

Middelerwijl was de 5de kompagnie voortgerukt tusschen de

versterking en het daarvoor gelegen meer, en werd van de overzijde van het meer, met geweer- en lilla-vuur begroet door een daar geposteerden vijand, die echter door eene sectie infanterie werd verdreven.

Langs een voetpad, dat naar den hoofdingang der versterking scheen te leiden, werd nu door deze kompagnie de aanval beproefd; doch deze stuitte ook dáár af op onoverkomelijke hinderpalen, zoodat de kompagnie, na herhaalden moedigen strijd, moest terugtrekken.

Na den mislukten aanval op de Oostzijde, was inmiddels de 6de kompagnie naar de Zuidzijde der talang getrokken, ten einde de werkzaamheden der artillerie en sappeurs, die eene doorlapping beproefden, te dekken. Aan de Noordzijde nam toen de 1ste kompagnie garnizoens-bataillon positie. Die arbeid tot het omkappen der bamboe-doeri, bleek echter ook hier nutteloos, zoodat daarmede werd opgehouden, en weder met het bewerpen der talang werd begonnen, dat eindelijk brand deed ontstaan binnen 's vijands werken.

Eene groote vijandelijke magt, die van de zijde der Selangis naderde, naar het scheen tot ontzet der bedreigde sterkte, werd op de vlugt gedreven.

Hetzij nu ten gevolge van den ontstanen brand, dan wèl van de verijdelde poging tot ontzet, de vijand verliet de talang langs de Noord- en Noord-Westzijde, en koos het hazenpad, vergeefs gevolgd door een deel onzer troepen.

De onzen rukten daarop, ongeveer ten half vier ure, de versterking binnen, en konden, in het aanschouwen van deze, een oogenblik van verkwikking smaken; een oogenblik slechts, want spoedig werd door de geheele kolonne de marsch aangenomen naar de doeson Gelong-Sakti, waar de laatste troepen des avonds ten tien ure binnenkwamen, om eene hoog noodige en lang gewenschte rust te genieten.

Kortelijk zullen we een denkbeeld geven van de wijze waarop Penandingan werd versterkt bevonden.

Om de geheele taluig was eene, hier meer, daar minder stevige bamboedoeri-heg aangelegd; daar binnen en er tegen aan eene hechte palissadering, uit hout en bamboe vervaardigd; achter deze een doorloopend banket van 1 el breedte, hier en daar 1½ el uitgegraven en voorzien van zware houten blinderingen, waaronder de vijand met gemak en ongedeerd zijne schoten op de onzen kon rigten, op sommige plaatsen door bamboezen kokers, door de borstwering gaande. Vóór de blinderingen was de bamboe-doeri eenigzins omgekapt minder tot betere rigting der schoten, dan wel om ons tot den aanval op die sterkste gedeelten uit te lokken.

De brand had zich bepaald tot een enkel huis, en over het geheel bleek de uitwerking van ons artillerievuur, vrij onbeduidend te zijn geweest.

De troepen, die aan de vermeestering van Penandingan deel namen, waren:

1ste en 4de kompagnie, garnizoens-bataillon;
2de, 5de en 6de kompagnie, 10de bataillon;
250 gewapende politie-dienaren;
2 houwitsers;
2 mortieren;
een detachement van 70 sappeurs.

Ons verlies bedroeg bij die gelegenheid aan gewonden: 2 officieren en 49 mindere militairen; en aan gesneuvelden: 10 mindere militairen.

In verhouding onzer strijdkrachten leden wij dus een zwaar verlies; eene ongenoegzame verkenning vóór den stormaanval was daarvan de hoofdoorzaak.

VII.

TOGT NAAR TANDJONG-TAPOES, PAO-LENTIK EN BENTING, OP DEN 4 EN 5 MEI.

Op den 4 Mei, des morgens om 6 uur, ging van Gelong-Sakti op marsch naar Tandjong-Tapoes, eene kolonne, sterk: 250 bajonetten (voor de eene helft van het 10de, voor de andere van het garnizoens-bataillon), een detachement van 30 sappeurs, 1 houtwitser en 1 mortier met bediening en een officier van gezondheid.

Het doel van den togt was, het zoo mogelijk verrassen van den vijand bij den overgang der Lematang te Singa-Naïk; het in ieder geval in de asch leggen van Benting, en het eveneens handelen met Tandjong-Tapoes en Pao-Lentik, in het geval het hoofd van Tandjong-Tapoes zijne onderwerping niet mogt aanbieden.

Bij aankomst aan den overgang der Lematang, bleek, dat de vijand zich aldaar duchtig had versterkt en op zijne hoede was, zoodat aan geen verrassenden aanval op dat punt te denken viel.

De marsch werd daarom vervolgd langs een, tusschen hooge alang-alang kronkelend voetpad, en alleen nu en dan het eentoonige er van afgewisseld door eenige schoten zonder effect op onze linkerflank, en door het oponthoud bij eene onverdedigde doorgraving van den weg, die door de sappeurs spoedig werd overbrugd.

Des namiddags werd het onverdedigde, maar voor hardnekkige verdediging uiterst gunstig gelegen Tandjong-Tapoes, door onze troepen ongeveer ten 2 ure bereikt, bezet en met de noodige veiligheidsmaatregelen aldaar de nacht doorgebragt.

Gedurende den nacht werden onze troepen nu en dan slechts verontrust door eenig vijandelijk geweervuur, van tijd tot tijd

door onze voorposten beantwoord, totdat er een algemeen alarm ontstond, ten gevolge der verwonding van den kolonne-kommandant, die daardoor ten eenenmale buiten gevecht gesteld, zijn bevel moest overgeven, na intusschen doorslaande blijken van kalmte en moed te hebben geleverd.

De posten werden vermeerderd en versterkt en de troepen verder onder de wapenen gehouden tot het aanbreken van den dag, zoodat noch aan rusten noch aan slapen kon worden gedacht.

Des morgens om 7 uur rukten de troepen van het garnizoens-bataillon, met 20 sappeurs en een mortier uit, om het overige gedeelte van den last te volbrengen, terwijl een assistent-resident die kolonne vergezelde tot regeling van civiele zaken.

Tot des namiddags 1 uur werden onze troepen te Tandjong-Tapoes aanhoudend verontrust, en kwamen achtereenvolgens eenige Pasoemahers binnen, die gearresteerd werden. Onder deze noemde zich een als hoofd der naburige doesons Karang-Dalo; hij werd eveneens in verzekerde bewaring genomen, en later naar Gelong-Sakti medegevoerd.

Tot dusverre niets vernomen hebbende van de uitgezonden kolonne, werd besloten tot den terugmarsch naar het hoofd-kwartier, zonder haar in te wachten. Ze was toch sterk genoeg, van goede gidsen voorzien, en zou bovendien in de vlammen van Tandjong-Tapoes een duidelijk sein zien van den aftogt der onzen. Zeer zeker zal dit besluit te eer genomen zijn, doordien de kolonne voor niet langer dan dien dag van vivres was voorzien, en de kommandant betere verzorging zijner wond behoefde.

Behalve het ontsnappen van twee gevangenen, het voor een oogenblik inslaan van een verkeerd pad nabij Singa-Naïk, dat nog altijd bezet was door een waakzamen vijand, eenige door dezen geloste schoten, enz. ging de terugmarsch ongestoord,

en werd Gelong-Sakti des avonds om 7 ure bereikt.

De kolonne, bestemd voor het verbranden van Pao-Lentik en Benting, volbragt intusschen dien last, en kwam een uur na de andere troepen in het hoofdkwartier terug, zonder gedurende den marsch beduidend te zijn verontrust geworden.

Op den 8 Mei nam de geheele kolonne den terugmarsch naar Moeära-Doea aan, met uitzondering der 4de kompagnie van het garnizoens-bataillon, die te Gelong-Sakti verblijf moest houden. Ongeveer om 10 uur in den morgen werd de bestemming bereikt, en legerden zich de troepen in de kazernes en huizen.

Den 10 Mei ging de 5de kompagnie 10de bataillon op marsch naar het overgangspunt der Lematang te Ajer-Dingin, om dit punt te bewaken en de werkzaamheden aan den bouw van een hangbrug te dekken. Des avonds was die arbeid verrigt; de noodige veiligheidsmaatregelen werden aan beide zijden der rivier genomen, en de troepen gedurende den nacht niet verontrust.

VIII.

MARSCH NAAR- EN VERMEESTERING VAN KOTA-AGONG.

(Plaat IV.)

Op den 11den Mei werd een detachement van 50 man van het 10de bataillon infanterie, met 25 gewapende politie-dienaren, als bezetting te Moeära-Doea achtergelaten, en met de overige troepen de marsch naar Ajer-Dingin aangenomen. Deze ons genegen doeson diende der gezamenlijke magt tot nachtverblijf na een zeer vermoeijenden togt.

Op den 12den Mei werd, des morgens om 6 ure, de marsch naar Kota-Agong aangenomen, en deze versterkte doeson, zonder veel inspanning, om half 11 uur in den voormiddag bereikt.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

De Noord- en Oostzijde van de versterking grensde aan vlak terrein, hoofdzakelijk bestaande uit sawah's, terwijl de Zuid- en Westzijden grensden aan een zeer diep ravijn, met steile wanden, zwaar begroeid met hout en bamboe-doeri, en op den bodem waarvan de Pematang-Lintang stroomt.

Aan de Noordzijde lag vóór de doesson eene versterkte talang (Sosok'an genoemd), waarvan de versterking bestond uit een aarden wal met vleugels en eenige versterkte huizen.

Even als voor Penandingan werd dadelijk de doeson met granaten beworpen, terwijl de troepen zich in de nabijheid der artillerie in kolonne opstelden.

Daarop kreeg de 4de kompagnie 10 bataillon last, om zich door eene omtrekking van de Sosok'an meester te maken, hetgeen aan deze, ondanks het moeijelijk terrein, volkomen gelukte. De verdedigers namelijk van dat voorwerk retireerden haastig op Kota-Agong.

Intusschen was de voortroep en tirailleur opgelost tegen de voorflank der Sosok'an, terwijl de artillerie er eenige worpen naar rigtte. Bij de vermeestering bleek, dat dit werk van achteren openlag, en dat op de borstwering bamboe-doeri, er voor daarenboven eene gracht van 5 ellen breedte en 3 ellen diepte was aangebragt.

Na de vermeestering van het voorwerk, kreeg de 4de kompagnie last, zoo mogelijk een cordon om de doeson te trekken, en deze aldus geheel in te sluiten. Die last bleek evenwel onuitvoerbaar, zoo door de uitgebreidheid van de versterking als door den toestand van het terrein.

Daarom werd door die kompagnie alleen de Noordzijde afgezet in het ravijn, op ongeveer 80 passen van de sterkte; terwijl de postenketen sterk genoeg en zoodanig opgesteld was, dat niemand ongezien kon doorsluipen; zoodat de insluiting aan die zijde volkomen kon heeten.

De 2de kompagnie nam positie tegenover de Noord-Oost- en Oostzijde; de 1ste kompagnie garnizoens-bataillon tegenover de Zuidoost- en Zuidzijde, leunende aan het ravijn met den linkervleugel. De 5de kompagnie ontving den last, de verbinding tusschen deze laatste en de 4de kompagnie daar te stellen, en door het daartoe bezetten van de Zuidzijde, de insluiting van alle kanten te voltooijen.

De 5de kompagnie marcheerde daarop naar het ravijn aan de Zuidzijde; damde gaandeweg eenige duikers af, die water moesten brengen in de versterking, en zond bij aankomst aan het ravijn, eene verkennings-patrouille naar den bodem, om de daar doorstroomende rivier te verkennen, en de zich daarin bevindende waadbare plaatsen of daarover liggende bruggen op te sporen.

De afdaling in 't ravijn was uiterst moeijelijk, en geschiedde door eene ware wildernis, waaruit op de regterflank eenige schoten op de onzen werden gedaan. De patrouille-kommandant rapporteerde bij zijn retour, dat hij in de nabijheid der sterkte een' bamboezen brug had ontdekt, en dat naar zijne meening stroomopwaarts wel eene waadbare plaats zou te vinden zijn.

Op dit rapport daalde de 5de kompagnie in het ravijn af, doch vond geene waadbare plaats; voor eene nadere verkenning naar de brug was het reeds te laat in den avond; en na een' nutteloozen, hoogst vermoeijenden togt, moest zij weder het ravijn verlaten; had dus de verbinding met de 4de kompagnie, en daardoor de volkomen insluiting niet bewerkstelligd, en sloeg het bivak op.

Het hoofdkwartier werd gevestigd in eene nabij gelegen talang, en ongestoord de volgende dag (de 13de Mei) afgewacht.

Vroeg in den morgen, werd even als op den 12den, het bewerpen der sterkte weder aangevangen.

De 5de kompagnie kreeg last weder in het ravijn af te dalen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

de Pematang-Lintang over te trekken, en aan de overzijde van het ravijn stelling te nemen. De afdaling geschiedde, doch door de bezwaren, verbonden aan eene verkenning naar de onderstelde brug onder het werkdadig geweer- en lila-vuur des vijands, en aan den overgang der rivier, waartoe een omvergehaalde zware boom gedeeltelijk dienen moest, werd besloten te toeven tot de komst der verwacht wordende 25 gewapende politiedienaren, die trouwens spoedig kwamen, en waarmede gezamenlijk de overtogt geschiedde.

Intusschen was door de 4de kompagnie een sluippatrouille naar de sterkte aan den kant van het ravijn gezonden, en werd, op grond van haar rapport, met eene magt van 60 bajonnetten en 12 sappeurs, de beklimming bij verrassing aan die zijde beproefd. Zoodra echter de eerste manschappen, na met veel moeite de 6 el hooge en steile borstwering beklommen te hebben, zich in de sterkte vertoonden, kwam de vijand, gewaarschuwd door zijne handlangers aan de overzijde des ravijns, in zoo groote overmagt opzetten, en rigtte hij een zoo hevig vuur op de onzen, dat de bestormers moesten aftrekken, afzagen van eene vernieuwde poging, en naar de oude standplaats terugtrokken.

Tijdens dezen aanval was ondertusschen de 5de kompagnie de rivier overgetrokken, en opende zij een goed onderhouden en welgerigt tirailleurvuur op de verdedigers achter de palissadering der versterking; hetgeen ten gevolge had, dat de vijand, ziende dat hij geheel en al was ingesloten, zijn heil zocht in eene overhaaste vlugt, die, begunstigd door de wildernis, zonder zwaar verlies plaats vond.

De versterking werd nu door de onzen bezet, en aldaar des namiddags om 4 uur het bivak opgeslagen tot den volgenden morgen (14 Mei), toen de togt naar Moentar-Alam, de sterkste stelling des vijands, werd aangenomen.

Kota-Agong werd op de volgende wijs versterkt gevonden:

De Sosok'an was, zoo als we reeds boven zeiden, gedeeltelijk versterkt, en maakte als 't ware het voorwerk uit van de hoofdversterking.

De doesson zelve was aan de Noord- en Oostzijde omringd door eene breede en diepe gracht, waarachter zich eene zware bamboe-doeri-heg, met eene achterliggende, van palissaden voorziene borstwering ad pl. m. 6 ellen hoogte, bevond. Hier en daar waren nog daarachter op de waarschijnlijke punten van aanval blinderingen van zwaar hout aangebragt. Aan de Zuid- en Westzijde was eene doorloopende borstwering van 6 el hoogte, voor een deel van palissaden voorzien, opgerigt; verder eenige blinderingen met uitzigt en rigting op de rivier en de daarover liggende brug. Voor het overige vonden die zijden van de doeson hare natuurlijke sterkte in den steilen, zwaar begroeiden ravijnwand en in eene bamboe-doeri-haag van verschillende dikten.

IX.

AANVAL OP- EN VERMEESTERING VAN MOENTAR-ALAM.

Op den 14 Mei werd vroegtijdig de marsch naar Moentar-Alam aangenomen.

De achterhoede werd belast met het verbranden van Kota-Agong, hetgeen met bezwaren gepaard ging, daar de vijand, van den kant des ravijns, de brandende sterkte trachtte binnen te dringen, en herhaaldelijk met de bajonnet moest worden verjaagd.

Gedurende den marsch werd de kolonne aanhoudend in den rug verontrust; zoodat de achterhoede, welke zich bij die

gelegenheid uitmuntend van hare taak kweet, voortdurend werk vond.

Het terrein was als schier overal in de Pasoemah, en bestond derhalve uit vlak land, sawah's of alang-alang-velden, hier en daar met ravijnen, doorsneden; een voetpad vormde den weg; eene lange rij van achter elkander marscherende soldaten en koelies maakte de kolonne uit.

Aldus werd des namiddags tegen half vier de bestemming bereikt, en naar eene geschikte plaats voor het bivak omgezien.

De voorloopige stellingen werden aan de verschillende kompagniën aangewezen, en door de troepen van het hoofdkwartier, waarbij zich de koelies bevonden, eene soort van carréstelling aangenomen.

De 2de kompagnie nam positie aan de oostzijde achter eene kleine boschrijke plek; stelde zich links in verbinding met de halve 5de en halve 6de kompagnie, terwijl de kommandant met eenige manschappen, de doeson tot op dertig passen naderde ter verkenning. Nagenoeg op dien afstand vóór de versterking lag een modderpoel, die ten onregte moet zijn beschouwd als de gracht van de doeson, misschien ten gevolge van de reeds invallende duisternis. Van den kant der sterkte werd geen teeken van leven vernomen, veel min werd men gedurende de verkenning door vijandelijk vuur verontrust, hetgeen den kommandant der 2de kompagnie in den waan bragt, dat de versterking moest verlaten zijn.

In dien zin werd dan ook aan het hoofdkwartier gerapporteerd, en vergunning verzocht, om te trachten de doeson binnen te dringen. Het antwoord luidde, dat dit in vereeniging met de overige troepen zou geschieden, die daartoe op alle punten zouden attaqueren tot afleiding des vijands.

Tegen 6 uur 's avonds begon de artillerie de sterkte met

granaten te bewerpen, welk vuur door den vijand met hevigheid aan alle zijden werd beantwoord.

Aangezien echter de verbinding tusschen de 2de en 4de kompagnie nog niet was tot stand gebragt, kon dien avond, van den voorgestelden aanval niets komen, en nam de 2de kompagnie, met de noodige veiligheidsmaatregelen, weder stelling op 80 passen van de versterking, steeds, hoezeer zonder verlies, door den vijand beschoten.

De 4de kompagnie stelde zich tegenover de westzijde, en bleef daar met de noodige voorzorgen gedurende den nacht.

De halve 5de en halve 6de kompagnie namen stelling tegenover de zuidzijde der versterking, in verbinding met een deel van de 1ste kompagnie garnizoens-bataillon, waarvan een ander deel bij de 2de kompagnie was gevoegd geworden.

Het hoofdkwartier, gevormd door de andere helft der 5de en 6de kompagniën, de sappeurs, de artillerie en de ambulance, nam stelling aan de zuidzijde.

Op die wijze was reeds in den avond van den 14 Mei, de vijand nagenoeg aan drie zijden ingesloten, terwijl op den 15 de 2de en de 4de kompagniën zich, ondanks de groote moeijelijkheden daaraan verknocht, in verbinding stelden, en de gemeenschap tusschen de 4de kompagnie en die van het garnizoens-bataillon, langs de westzijde, door het ravijn heen, eveneens tot stand kwam; zoodoende was tegen den middag de vijand volkomen ingesloten, behoudens de zwakte onzer stelling op enkele punten.

Tegen den avond werd van uit het hoofdkwartier gelast, dat de 2de kompagnie een aanval zou doen op de oostzijde, daarin ondersteund wordende door een' schijn-aanval van de overige troepen; en dat het uur voor de uitvoering bepaald werd op 't aanbreken van den dag, op het sein (een kartetsschot), dat van het hoofdkwartier zou gegeven worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Gedurende den nacht werd door de sappeurs een' brug geworpen over de onderstelde gracht van de doeson (dus over den op den 14 gevonden modderpoel).

De troepen werden met veel moeite verzameld, hetgeen te wijten was aan de weinig moedige houding van eenige gewapende politiedienaren en van eenige inlandsche militairen van het garnizoens-bataillon, die door bedreigingen moesten worden aangespoord tot het deelnemen aan den strijd.

Vóór het aanbreken van den dag was men bij de brug, die nu bleek verkeerd geplaatst te zijn, en door eenige Europesche en Inlandsche soldaten moest worden vervoerd naar de werkelijke gracht.

Doch alvorens men deze bereikt had, viel er eensklaps een schot, dat men veronderstelde het afgesproken sein van uit het hoofdkwartier te zijn; doch dat, zoo als later bleek, een lila-schot des vijands moet geweest zijn.

Onmiddellijk daarop werd de stormkolonne der 2de kompagnie, die, door het gedrag der als versterking ontvangen inlandsche militairen en politiedienaren, naauwelijks uit 25 man bestond, door een allerhevigst en vrij goed gerigt vuur uit de sterkte begroet.

De aanval mislukte en kostte vrij wat verliezen; doch niettemin werd een gedeelte der kompagnie op ongeveer 15 passen van de doeson opgesteld, gedekt achter de medegebragte takkebossen, die tot vulling der gracht hadden moeten dienen. Die stelling werd tot half elf behouden, toen het bevel kwam, dat alle troepen hunne vorige stellingen weder zouden innemen.

Intusschen waren door de overige kompagniën op alle punten schijn-aanvallen gedaan, en werd alom een zeer levendig vuur op de doeson gerigt en onderhouden, tot van den mislukten aanval werd kennis ontvangen. Ook de artillerie had haar vuur geopend en eenige granaten naar de sterkte geworpen.

Bij dezen aanval is, even als bij verschillende andere gelegenheden, de opmerking gemaakt, dat niet altijd spaarzaam genoeg met de munitie wordt omgegaan; in onbegrijpelijk korten tijd worden soms een tal van patronen nutteloos verschoten, terwijl 's vijands verliezen, in reden van het aantal schoten, zeer onbeduidend kunnen heeten. Die fout echter, welke schier in elken oorlog, ook in Europa, wordt begaan, vindt alzoo in die algemeenheid hare verschooning.

Wat wij echter minder verschoonbaar vinden, is het te ligtvaardig overgaan tot een' storm-aanval, en dit wel zonder behoorlijk voorafgaande verkenning.

Zoowel toch bij Penandingan als bij Kota-Agong had men proeven gezien van de versterkingswijze der Pasoemahers; daaruit kon men besluiten, dat de hoofd-versterking zeker *niet minder* bevestigd zou worden bevonden, en dat schier op niets anders zou vallen te rekenen, dan op eene stelselmatige insluiting, vergezeld van het afsnijden der waterleidingen, naar de sterkte voerende.

Den 16 nog, werd begonnen met het maken eener palissadering aan drie zijden der versterking, en hiermede, niet zonder moeite en verliezen, gedurende de volgende dagen voortgegaan.

De verkenningen, van alle zijden in de ravijnen gedaan, deden eene menigte voorraadschuren met padie enz., alsook waterleidingen ontdekken, die verbrand en afgeleid werden.

De vijand was intusschen dag en nacht bezig met het meer versterken der plaats, vooral aan de hoofdtoegangen, en toonde zich steeds uiterst waakzaam. De onzen ondervonden menig verlies bij hunne werkzaamheden en verkenningen; maar meer en meer vorderde het werk, dat aan de noord-, zuid- en oostzijde op den 9 Junij was afgeloopen, terwijl intusschen ook in het ravijn aan de westzijde, de posten van de

4de kompagnie en 1ste kompagnie garnizoens-bataillon waren in verbinding gebragt, en langs de zich daarin bevindende beek, eene rij palissaden en Friesche-ruiters waren aangebragt geworden.

Herhaaldelijk poogde de van buiten komende vijand zich binnen de versterking te werpen, doch ook even dikwijls werd dit pogen door onze waakzaamheid verijdeld, en moest de vijand met verlies aftrekken.

Nu en dan werd door ons een schijn-aanval gedaan, ten einde den vijand aanhoudend te alarmeren, hem daardoor te vermoeijen, en alzoo het beleg te bekorten.

Zijn voorraad drinkwater werd telkens minder door de aftapping zijner réservoirs en leidingen; zijne hoop op ontzet of versterking werd telkens verijdeld; zijne insluiting steeds naauwer; zijne kans op ongedeerden aftogt immer kleiner. Wèl bragt hij den onzen soms gevoelige verliezen toe; wèl vermoeide die voortdurende waakzaamheid onze soldaten; wèl verlangden allen naar het einde van dien stelselmatigen strijd; maar de moed verflaauwde niet, en paarde zich bij velen aan wraaklust, als gevolg van den ondervonden wederstand en van het verlies daardoor aan krijgsmakkers geleden.

Op den 3 Junij werd bij de 2de kompagnie begonnen met het maken van een' toegang naar de versterking, door middel van de dubbele-, halve-, volle-sappe, met welke werkzaamheid de vijand al zeer weinig scheen ingenomen, vooràl daar zijn aanhoudend vuur op den rolkorf, zonder eenige uitwerking bleef. Met dien arbeid werd tot den 11 Junij voortgegaan, en vorderde deze ondanks de ongeoefendheid der werkers vrij goed.

Het punt van aanval bleek echter later zeer slecht gekozen te zijn, hetgeen wij met grond andermaal aan gebrekkige verkenning moeten toeschrijven, daargelaten nog, dat de gedekte nadering veel eenvoudiger had kunnen worden daargesteld.

Die arbeid echter, hoe nutteloos ook uit een deskundig oogpunt, had zijn nut; doordien het zien maken van zoo'n gedekte nadering, voor den vijand een vreemd en onheilspellend verschijnsel was.

De insluiting was op den 10den Junij volkomen, met uitzondering vóór eene der veldwachten van de 4de kompagnie, alwaar men de palissaden meer voorwaarts wilde verplaatsen; terwijl men, juist op dat punt, hoe onbegrijpelijk dit moge voorkomen, het kleinst aantal troepen vereenigd had.

In den nacht van den 11den op den 12den Junij trok de vijand, daar ter plaatse, door de postenketen henen; leed vele verliezen, zoo door geweervuur van de posten als door verwonding aan de Friesche ruiters; maar ontkwam aan onze vervolging.

Het gedrag der posten nabij dat punt van doorbreking was uitmuntend, en verdient allen lof.

Thans werd een peloton binnen de sterkte gezonden, en den 12den Junij eene verkenning in 't ravijn gedaan, om dit van vijanden te zuiveren. Drie, met geweren gewapende Pasoemahers, werden bij die gelegenheid door de onzen doodgeschoten; eene daad die ons voorkomt laakbaar te zijn in alle opzigten. Gevangen gemaakt toch, hadden ze ons welligt als gidsen kunnen dienen, op den verderen togt, en vrij gelaten, waren ze genoegzaam onschadelijk. Gaarne hadden we gezien, dat het einde van ons verblijf vóór Moentar-Allam, zich hadde gekenmerkt door eene edelmoedige handeling ten opzigte van een' vijand, die wel is waar ons een geduchte tegenstander bleek, maar juist daardoor toonde onze achting te verdienen, en die niet mogt blootstaan aan de voldoening van wraaklust, het meest te misprijzen gevoel voor elken overwinnaar.

Uit bovenstaande beschrijving blijkt, dat ons verblijf voor die sterkte ongeveer eene maand duurde, een tijd, die met het

oog op de meeste voorvallen van den oorlog in Indië en op de verhouding van onze met des vijands krachten, lang mag heeten.

De resident van Palembang moet dan ook gedurende het beleg op middelen hebben gezonnen om de zaken te bespoedigen, en deze hebben meenen te vinden in capitulatie met den vijand.

Gelukkig voor de eer van ons leger, en dus ook voor die van ons gouvernement, vond zijn voorstel daartoe geene medewerking, zoo 't al gehoor vond; maar hoe een dergelijk denkbeeld kon opkomen in een gezond brein, vooral van een' ambtenaar, die met de Indische toestanden moest bekend zijn, is ons een raadsel.

Wij houden het er dan ook liever voor, dat dit ontwerp meer moet beschouwd worden als een ondoordacht los weggeworpen denkbeeld, dan als een der overweging waardig voorstel.

Moesten onze troepen bij vroegere togten reeds zware verliezen lijden, gedurende ons verblijf voor Moentar-Alam leden wij niet minder. Tot den 16den Julij verbleef de expéditionnaire magt te Moentar-Alam, welke sterkte zoo veel mogelijk werd verbrand en geslecht; voor de opruiming der bamboe-doeri echter ontbraken ons tijd en hulpmiddelen.

X.

MARSCH NAAR GELONG-SAKTI EN GEVECHT BIJ LOEBOE-AJIK.

In den morgen van den 17den Junij werd door de geheele kolonne de marsch naar Gelong-Sakti aangenomen; thans echter over Bandar, eene doeson, gelegen in het centrum van

de Pasoemah, welk centrum, tusschen de twee hoofdrivieren besloten, het best te verdedigen punt opleverde, en bij eene krachtvolle défensie den onzen menig verlies zou hebben berokkend. Volgens ontvangen berigt, zou het overgangspunt der Endikat bij Loeboe-Ajik krachtig verdedigd worden door een' vijand, die aan de overzijde van het ravijn, en binnen — uit riviersteenen en zwaar hout zamengestelde versterkingen — zich genesteld had, met het onverholen doel, ons den overtogt duchtig te betwisten.

De expéditie-kommandant zond daarop de voorhoede uit, sterk 100 soldaten en 50 politie-dienaren, om de Endikat elders over te trekken, en de versterkingen alzoo in den rug te nemen. Intusschen zou de hoofdkolonne den vijand in front bezig houden, terwijl eene sterke verkenningspatrouille aan weêrszijden in het ravijn werd gezonden, zoo om het overgangspunt der rivier op te sporen en te verkennen, als om nadere kennis met de versterkingen te maken.

Die verkenningen leverden, door de woestheid van het terrein en het geweldig vuur des vijands, niet de gewenschte resultaten op; hoezeer er uit bleek, dat een aanval in front alléén, ondoenlijk zou zijn.

De voorhoede echter was gelukkiger in hare pogingen. Zij trok nabij Poeloe-Bringin over de Endikat; vervolgde met veel moeite den marsch door het ravijn; beklom den steilen wand aan de overzijde, en rukte tegen de versterkingen op, welker plaats haar, door het geluid der schoten van de hoofdkolonne, als 't ware werd aangewezen.

Tegen drie uur in den namiddag kwam men alzoo in den rug der vijandelijke werken, en werd door een zeer klein deel der voorhoede, zonder de rest in te wachten, snel en stoutmoedig in de rigting van 's vijands stelling gemarcheerd.

De vijand zich alsnu omgetrokken ziende, en niet wetende,

dat de omtrekkende kolonne zoo verspreid marcheerde, dat zijn standhouden haar de nederlaag had kunnen bezorgen, verliet zijne positie met overhaasting, en leverde daardoor den onzen een gewigtig punt in handen.

Des nachts om 12 uur werd Bandar bereikt en aldaar het zeer gewenschte nachtkwartier betrokken.

Den 19den Junij werd 's morgens ook de Lematang overgetrokken, en zonder vijandelijke ontmoetingen, des namiddags Gelong-Sakti binnengerukt.

We moeten hier een oogenblik stilstaan, om eene, naar onze meening, aanmerkelijke fout aan te wijzen.

Zoo als we vroeger zeiden, was de door ons verlaten streek de sterkste van de geheele Pasoemah, en dus even gewigtig voor ons te bezitten, als voor den vijand te verdedigen.

Wij verlaten echter die streek met onze geheele magt; trekken de rivieren over zonder een' enkelen post bij de overgangspunten achter te laten; geven alzoo den vijand gelegenheid zich er andermaal te vestigen, en daardoor den krijg met nieuwe woede te kunnen voortzetten; en loopen ten slotte gevaar alle vroegere inspanningen nutteloos te maken.

Den 20sten Junij werd dan ook die misslag ingezien en den 21sten Junij de 6de kompagnie in positie gezonden naar Tebat-Pandang, met posten nabij de overgangspunten der Endikat en der Lematang.

Daar hierbij geen tegenstand werd ondervonden, toonde de vijand zich slecht thuis in de taktiek, of gaf hij ons de eer, den zet van den 19den te voren, niet van ons verwacht te hebben.

De volgende dagorder halen wij aan, als contrast van die, door den Lt.-Kolonel VAN VUGT gegeven, na den togt naar de Boven-Melawie (Bornéo's westkust). In de eene ziet men eenvoud na roemrijke verrigtingen; in de andere hoogdravendheid na een' eenvoudigen marsch zonder vijandelijke ontmoetingen.

»DAGORDER.

»Officieren, onderofficieren en manschappen, uitmakende de »expeditionnaire magt tegen de Pasoemahlanden!

»Door den legerbevelhebber is mij de aangename taak op»gedragen, U allen zijnen dank te betuigen voor uwen moed, »voortdurende volharding en onbezweken trouw, bewezen bij »de tot nog toe gevoerde gevechten, voornamelijk bij Penan»dingan, Kota-Agong en Moentar-Alam.

»Wederom hebt gij uw' alouden roem gehandhaafd. Velen »uwer kameraden zijn in den strijd gevallen. Dat hun naam »en de daaraan verbonden feiten, steeds bij U allen in eer»biedige herinnering blijven!

»Gelong-Sakti, 22 Junij 66.

(w. g.) KOCH.»

XI.

VERHAAL DER GEBEURTENISSEN TOT AAN DEN AANVAL OP TEBAT-SOEROET.

Na het bovenbeschreven feit viel er vooreerst niet veel bijzonders voor op krijgskundig gebied; meer echter op dat der politiek.

Op den 26sten Junij namelijk, rukte eene kolonne van 250 man uit, om eene militaire verkenning of liever vertooning te maken in de landschappen Oeloe-Manna en Oeloe-Lintang, en verder den resident zoo noodig bij te staan, in de maatregelen tot inlijving dier gewesten.

De marsch heen en terug, met hoe veel moeijelijkheden ook

gepaard door het geaccidenteerd terrein, liep zonder eenige vijandelijke ontmoeting af; terwijl de hoofden van bedoelde gewesten, in handen van den resident, den eed van trouw aflegden, behalve de Pangerang-Tommongong, een der voornaamste hoofden des opstands, die onder allerlei onaannemelijke uitvlugten, de eedsaflegging weigerde, doch niettemin door den resident als getrouw werd aangemerkt. De bevolking van die streken gaf bovendien alom blijken, van ons gerregen te zijn.

Hoezeer nu de Pasoemah-landen gedeeltelijk onderworpen konden heeten, was dit nog geenszins het geval met het voornaamste deel, de Pasoemah-Lebar, wier hoofden lang nog niet allen hunne onderwerping hadden aangeboden, en wier bevolking verre was van ons blijken te geven van toenadering, laat staan van genegenheid.

De resident van Palembang echter besliste, dat de expéditie als afgeloopen kon worden beschouwd, en dat de verdere onderwerping wel van zelf zou volgen. Diensvolgens werden dan ook, door den expéditie-kommandant, waarschijnlijk bien malgré lui, voorstellen gedaan tot het langzamerhand doen huiswaarts keeren der van Java ontvangen troepen.

We zullen zien, in hoeverre de resident te haastig was geweest, en hoe plotseling zijne illusiën omtrent de zoo snel herstelde rust, en den daaruit welligt voor hem voortspruitenden roem, werden vernietigd.

Den 19den Julij werd de 4de kompagnie garnizoens-bataillon ter vervanging van de 6de kompagnie 10de bataillon infanterie naar Bandar gezonden.

Door de 4de kompagnie 10de bataillon werd, ongeveer op gelijken datum, over Ajer-Dingin naar Goenong-Liwat gemarcheerd, om in de nabijheid van die doeson eene goede positie te nemen.

Die marsch ging over Kota-Agong en langs Moentar-Alam;

geene vijandelijkheden vonden plaats, hoezeer ook nog geene doorslaande bewijzen van de goede gezindheid der bevolking werden ontvangen.

De talang Tandjong-Raman werd uitgekozen als het meest geschikte punt om post te vatten, en gedurende de eerstvolgende dagen in behoorlijken staat van verdediging gebragt.

Van hier uit werden schier dagelijks patrouilles gadaan naar de omliggende doessons; zoo om de gezindheid der bevolking te onderzoeken, als om enkele bekende kwaadwilligen op te sporen en te arresteren.

In het begin der maand Augustus, kwamen te Tandjong-Raman berigten in, omtrent 's vijands plan ter versterking der talang Danahoe, waarheen onmiddellijk eene patrouille werd gezonden, die berigtte dat de talang geheel open lag, en dat de ontvangen berigten òf geheel uit de lucht gegrepen òf opzettelijk zoo onwaar werden gedaan. Het bleek dat de vijand zijne ware plannen door valsche geruchten wilde maskeren, en dat hij trachtte onze gezamenlijke magt naar een verwijderd punt te lokken, ten einde op 't juiste punt meer vrijheid van handelen te erlangen; eene taktiek die zich geheel grondde op onze handelingen bij vroegere voorvallen.

Gelukkig lieten de onzen zich niet zoo ligt verschalken, en gingen ze voort met het maken van patrouilles.

Zoo werd op den 14 Augustus eene patrouille naar Gedong-Agong, Tandjong-Boelan en Kota-Agong gezonden, om na te gaan of de bevolking aan den last voldeed tot opruiming der auër-auër, en geneigd was, bewijzen van onderwerping te geven.

Tijdig onderrigt van de vijandelijke oogmerken der bevolking, werd die patrouille op eene sterkte van 55 bajonnetten gebragt.

Tegen den middag werd een hevig geweervuur vernomen, en zag men van Tandjong-Raman af, de patrouille vurende retireren,

waarop de geheele bezetting onder de wapenen kwam om haar te ondersteunen.

De vijand, die vrij talrijk was, en zich bij de vervolging zoo overmoedig had betoond, dat zelfs bajonnet-aanvallen waren noodig geweest, nam bij het verschijnen van meerdere troepen den terugtogt aan.

Intusschen was op den 12 Augustus door den expéditie-kommandant berigt ontvangen, dat de vijand, onder persoonlijke aanvoering van de beide voornaamste hoofden des opstands, Toewan-Pradipo en Pangerang-Tommongong, de doeson Tebat-Soeroet, in de onmiddellijke nabijheid van Gelong-Sakti gelegen, zou versterken, en dat die hoofden in de nabijheid van Bandar bijeenkomsten hielden met de bevolking, om deze tot algemeenen opstand aan te sporen.

De patrouille, die op den 13 Augustus naar Tebat-Soeroet ter verkenning was gezonden, bragt, behalve een aantal gekwetsten, de tijding mede, dat de doeson zwaar versterkt en sterk bezet was bevonden.

Onmiddellijk werd nu tot de vermeestering besloten, en aan de 4de kompagnie last gezonden, terstond Tandjong-Raman te verlaten, en naar Gelong-Sakti op te rukken.

Die order kon op geen noodlottiger tijdstip komen dan juist op den 14 Augustus, toen wij de boven beschreven nederlaag hadden geleden, en zelfs te Tandjong-Raman door den vijand verontrust werden.

Die nederlaag moest gewroken; de vijand dus krachtig aangevallen en verslagen worden!

En in stede daarvan, moest men aftrekken en den vijand in zijn overmoed sterken!

Het is dan ook allezins begrijpelijk, dat de kommandant der troepen aldaar, tegen die order protesteerde, en dat hij, niet wetende hoe hoog noodig hij te Tebat-Soeroet was, nadere lastgeving bleef afwachten.

Ten gevolge van deze vertraging, werd eerst op den 16 Augustus de marsch aangenomen, steeds door den vijand bestookt, en werd in den namiddag van den 17 Augustus, viâ Bandar, Gelong-Sakti bereikt.

XII.

VERMEESTERING VAN TEBAT-SOEROET.

(Plaat VI^{a-b}).

Op het vernemen dat de vijand gedurende den nacht van 12 op 13 Augustus, Tebat-Soeroet zou versterken, werd daaraan niet dadelijk geloof geslagen. Men was reeds zoo menigmaal door valsche geruchten tot vergeefsche patrouilles genoodzaakt geworden. De op den 13den uitgezonden patrouille echter deed ons zien, dat ditmaal de waarheid was gezegd, en dat werkelijk Tebat-Soeroet duchtig was versterkt en alom gesloten, op die punten zelfs, waar door de onzen vroeger openingen in de bamboe-doeri waren gekapt.

Terstond begaf zich de 2de kompagnie 10de bataillon derwaarts en stelde zich, zoo goed als met hare sterkte was overeen te brengen, in observatie tegenover de Ooster- en Zuider-face; de versterking werd door haar aan die zijden verkend, en geheel gesloten bevonden.

Bij aankomst van een zestigtal bajonnetten van het garnizoensbataillon, verzeld van een houwitser, namen deze aan de Noordoost-zijde stelling en werd beproefd, onder het bewerpen van den doesson, te trachten er, langs de vroeger opengekapte punten, binnen te dringen.

Deze poging mislukte; waarop door de 2de kompagnie 10de

bataillon, de 1ste kompagnie garnizoens-bataillon en de intusschen van Moeära-Doea aangekomen 20 man der 6de kompagnie 10de bataillon, in de nabijheid der sterkte het bivak werd betrokken, nadat alvorens nog een detachement van 30 man naar de overzijde der Selangis tegenover de Westerface in positie was gezonden.

Den volgenden morgen, den 14 Augustus, werd naar die zijde een detachement van 80 soldaten en een dertigtal gewapende politie-dienaren gezonden, ten einde, in verbinding met eerstgenoemd detachement, de doeson aan die zijde in te sluiten. De totale insluiting bleek evenwel onmogelijk met het gering aantal troepen, zoodat zelfs niet kon belet worden, dat een driehonderdtal, met geweren gewapende Pasoemahers binnen de sterkte drongen.

Op grond hiervan werden de troepen weder allen zamengetrokken, om ten minste aan drie zijden de insluiting daar te stellen; wordende met het bezetten der Selangis en het ravijn gewacht op de komst der 4de kompagnie 10de bataillon, die, zoo als we zagen, den 17 Augustus te Gelong-Sakti en dus eerst den 18 te Tebat-Soeroet aankwam.

Echter werd gedurende die dagen niet stil gezeten. Twee dagen lang werd de sterkte beworpen uit den houwitser en den mortier, en daardoor veel schade binnen de doeson aangerigt, terwijl de deugdzaamheid der munitie ten volle bewezen werd. De artillerie deed gedurende die twee dagen 72 worpen, waarvan slechts twee granaten niet sprongen, terwijl er slechts twee buiten de doeson te regt kwamen. Men zal ons toegeven dat dit wel pleit voor eene goede en doelmatige bediening der artillerie voor Tebat-Soeroet, en dat haar daarvoor groote eer toekomt.

Inmiddels was naar Bandar last gezonden, om met allen spoed een houwitser met bediening en munitie op te zenden,

terwijl men van Lahat versterking en een kanon van 3 pond, en van Moeära-Doea mede versterking wachtende was.

Middelerwijl werd beproefd, de doeson bij verrassing binnen te dringen; eerst bij een réservoir dat der bezetting tot badplaats scheen te dienen, en laatstelijk van de zijde van het moeras.

De eerste poging leed schipbreuk op de onmogelijkheid om gedekt te naderen, vooral ook daar de doeson van alle zijden door vijanden van buiten was omgeven, die slechts wachtten op de gelegenheid om er binnen te dringen.

De tweede poging mislukte, doordien het moeras ondoorwaadbaar werd bevonden, hoezeer de tot afleiding beraamde gelijktijdige aanvallen op de Noord- en Zuidzijde plaats vonden. Ware vooraf het moeras behoorlijk verkend geworden, dan zou die aanval niet geschied zijn. Dat herhaalde stormen tegen onoverkomelijke hindernissen, kon niet anders dan nadeelig werken op 't moreel van den soldaat, waarvan trouwens bij verschillende gelegenheden de bewijzen werden ontvangen.

In meer dan een rapport toch, vindt men klagten over de slechte houding of de weinige geestdrift bij de inlandsche soldaten of gewapende politie-dienaren. Wèl waren het jonge soldaten, schier rekruten, waarop de smet van lafhartigheid werd geworpen; maar niet alleen aan hunne onervarenheid geven wij de schuld, maar werpen die voor een goed deel op het herhaald wagen van stormaanvallen, die wel veel verlies, maar zelden goed succes hadden.

Op den 15 Augustus werd door de 1ste kompagnie garnizoensbataillon andermaal een goed doorgezette aanval gedaan, die ondersteund werd door schijnaanvallen van alle andere zijden, en door een goed onderhouden artillerie-vuur, dat genoegzaam de geheele doeson deed in brand geraken, zonder echter den vijand uit zijne blinderingen te verjagen.

Ware toen reeds de 4de kompagnie in hare stelling aan de Westzijde geweest, dan zou welligt de vijand de sterkte verloren hebben; maar thans hield hij stand, en rigtte naar alle zijden zulk een hevig vuur, dat spoedig het onraadzame van verderen stormaanval werd ingezien, en de troepen, na betrekkelijk zwaar verlies, hunne vorige stellingen weder moesten innemen.

Den 16 Augustus kreeg de vijand andermaal eene groote versterking van buiten, zonder dat wij hem dit konden beletten.

Bij aankomst eener versterking van gewapende politiedienaren van Lahat, alsmede van de 4de kompagnie 10de bataillon en den houwitser van Bandar, werden aan de verschillende troepen de stellingen aangewezen, zoo als we op de kaart hebben aangeduid. De 4de kompagnie langs de Selangis aan de Westzijde, in verbinding met de 2de kompagnie aan de Zuid- en de 1ste kompagnie garnizoens-bataillon aan de Noordzijde; een observatiepost voor het moeras, en het hoofdkwartier op een plateau aan de Noordoostzijde.

De insluiting was hierdoor volkomen.

Den 21 Augustus werd door een detachement sappeurs een begin gemaakt met het aanleggen eener mijngalerij aan de Zuidzijde, terwijl de 6de kompagnie 10de bataillon den volgenden dag van Moeära-Doea arriveerde en bij het hoofdkwartier werd ingedeeld. Een gedeelte der daar geplaatste troepen werd nu ter betere verbinding in het ravijn geposteerd en een ander gedeelte naar Lahat gezonden.

Den 25 kwam de van Lahat verwachte 3 ponder met nieuwe versterking aan troepen en 400 koelies met vivres.

Den 26 werd eene nabij gelegen talang vermeesterd en verbrand, en was men met den mijngang reeds 20 ellen gevorderd, terwijl de rigting later bleek zeer goed gekozen te zijn, en men de overtuiging kreeg, dat de mijn, waarvoor

men 400 Ned. ponden kruid dacht te gebruiken, eene ontzettende uitwerking bij hare uitbarsting zou hebben moeten opleveren.

De vijand wachtte echter het uiterste niet af; maar, zich geheel ingesloten ziende, werd hij bedacht op behouden aftogt, en verliet in den nacht van 26 op 27 Augustus de versterking aan de Zuidwestzijde, om door het ravijn een goed heenkomen te zoeken.

De doorbreking onzer posten aan die zijde gelukte ten koste van aanmerkelijk verlies aan zijnen kant.

De 4de en 5de kompagniën, een houwitser en een detachement sappeurs met 100 koelies, kregen last te Tebat-Soeroet te blijven, om de doeson geheel te vernielen en de auër-auër op te ruimen.

De overige troepen keerden den 27 Augustus naar Gelong-Sakti terug, terwijl een detachement van 60 bajonnetten van de 4de kompagnie werd uitgezonden naar Boelan en Benoea-radja, om die doesons, waar de vijand zich in grooten getale ophield en die zijne voorraadschuren moesten bevatten, te verwoesten.

Bij de aankomst van het detachement werden die doesons door den vijand zelven in brand gestoken en verlaten, zoodat den onzen weinig anders te verrigten overbleef, dan het nu en dan beantwoorden van vijandelijk geweervuur.

De wijze waarop Tebat-Soeroet, de plaats van den heiligen boom, versterkt was, behoeft geene nadere beschrijving; daartoe diene bijgevoegde schets. Het was de Pasoemah'sche versterkingswijze, die echter bij geene andere gelegenheid zoo geducht was bevonden als hier. Zoowel de ligging, als de hechte bevestiging en de talrijke bezetting, die op 1000 man werd geschat, maakten die doeson schier onneembaar met de gewone middelen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

De dagorder omtrent dit feit laten wij om haren eenvoud hier volgen.

«N°. 10. *Gelong-Sakti*, 28 Augustus 1866.

«Officieren, onderofficieren en manschappen, behoorende tot «de kolonne tegen Tebat-Soeroet!

«De als zeer sterk bekende en door een overmagtigen vijand «bezette doeson Tebat-Soeroet, sedert 13 Augustus met eene «betrekkelijk geringe magt onzer troepen ingesloten, is in «den nacht van 26—27 Augustus door den vijand verlaten.

«De val van die doeson is voornamelijk te danken aan het «beleid van den kommandant der kolonne en van zijne onder- «hebbende officieren, en aan den ijver en de inspanning die «zij, alsook de onderofficieren en manschappen, gedurende dien «tijd hebben aan den dag gelegd.

«Ik zeg u allen daarvoor dank, en zal hen, die in de ge- «legenheid zijn geweest zich meer bijzonder te onderscheiden, «aan het leger-bestuur kenbaar maken.

«Voor den vervolge blijf ik ook op u rekenen. Er is nog éene «moeijelijke taak te vervullen, om door de kracht onzer wapenen «het doel te bereiken, waarvoor we hier zijn gekomen.

(*w. g.*) Koch.»

Toen den 3den September Tebat-Soeroet geheel gesloopt was, kreeg de aldaar nog zijnde 5de kompagnie en de artillerie last, naar Gelong-Sakti terug te keeren.

Den 5den werd een détachement van 100 man op verkenning gezonden naar Pao-Lentik, dat volgens berigt versterkt was: den 6den September was die togt afgeloopen en de doeson voor zoo veel noodig verbrand.

XIII.

VERRASSING VAN GEDONG-AGONG.

(Plaat VII.)

Reeds bij ons eerste oprukken tegen Tebat-Soeroet en later gedurende ons verblijf voor die sterkte, kwamen allerlei onrustbarende geruchten ter kennisse van den expéditie-kommandant.

Vooreerst werd berigt, dat de vijand in de Pasoemah-landen bezig was een algemeenen opstand te organiseren, en dat door hem, naar verschillende omliggende gewesten, gezanten waren uitgezonden, om de bevolkingen tot verzet tegen 't Nederlandsch bestuur op te zetten.

Voorts zou de Goemay, de landstreek op Palembangsch gebied waarin Lahat gelegen is, in opstand komen, en daardoor de communicatie met onze operatie-basis worden bedreigd, zoodat het aanvoeren of afhalen van vivres, munitie en andere benoodigdheden, niet dan door sterke konvooijen zoude kunnen plaats hebben, waartoe de beschikbare magt te klein zou zijn, terwijl Lahat, alsdan in het centrum van den opstand gerakende, evenmin als Palembang zelf, verder van troepen zou mogen worden ontbloot.

Die geruchten werden deels gelogenstraft, deels bewaarheid.

Wat het eerste betreft is gebleken, dat de vijand werkelijk pogingen in 't werk had gesteld om algemeen verzet te verwekken, en dat hij zijne beste krachten aan de verdediging van Gedong-Agong wilde besteden.

Zoo lang Tebat-Soeroet niet gevallen was, kon er dus niet aan gedacht worden een deel onzer troepen naar elders af te zenden, en moest men dan ook den vijand vrijlaten in zijne versterking van gezegde plaats, en de gelegenheid afwachten om, na het bekomen van versterking, die doeson door middel

van een geregeld beleg in handen te krijgen. Dit zou echter het voordeel hebben van de gelegenheid, 's vijands hoofdmagt aldaar totaal in te sluiten; hem tot eene overgave op genade of ongenade te noodzaken, en alzoo den opstand voor goed te doen eindigen.

Wat de berigten over den opstand der Goemaijers aangaat, deze werden onwaar bevonden. Wèl bestond er onder dat volk een onrustige geest, maar niet regtstreeks tegen ons, doch tegen naburige gewesten als de Semendo, waarmede ze in onmin waren geraakt.

Hoe 't zij, onze toestand was op dat tijdstip niet zeer gunstig en de rapporten die naar Java werden gezonden, waren dan ook van dien aard, dat eene versterking aan manschappen, benevens twee zesponders naar Palembang, en een groot deel van het 5de bataillon infanterie, met o. a. eene kompagnie Afrikanen, naar Benkoelen werden gezonden.

De latere gebeurtenissen, als de verrassing van Gedong-Agong en het onjuist blijken der berigten omtrent de Goemaij, deden dien maatregel onnoodig blijken, daar bij de aankomst dier troepen op het tooneel van den oorlog, de veldtogt tegen de Pasoemah-landen als geeindigd kon worden beschouwd.

Bovenbedoelde verrassing levert een zoo roemrijk feit op, dat we eene beschrijving er van met nog meer genoegen zullen geven, dan van vorige gebeurtenissen. De lastgever zoowel als de uitvoerders van die verrassing, verdienen zoo groote eer, dat we met tegenzin hunne namen verzwijgen. We zijn echter van den beginne af uitgegaan van de meening, dat het voortdurend opnoemen van een groot aantal namen, die bij het gros onzer lezers onbekend zijn, geen nut heeft, en bovendien kans oplevert, enkelen te veel, anderen te weinig eer te geven; terwijl van de zoodanigen, die uitstekende bedrijven verrigtten, als die we thans gaan beschrijven, de namen genoeg

bekend zullen worden, als hun de welverdiende belooningen zullen worden toegekend, waarmede helaas! even als altijd, veel te lang wordt gewacht.

In den namiddag van den 6den September gingen de 2de en 4de kompagnie 10den bataillon infanterie benevens een detachement sappeurs en een mortier met bediening op marsch, ten einde aan de overzijde van de Lematang en de Endikat, in- of nabij Tandjong-Koerong-Ilir positie te nemen en aldaar magazijnen aan te leggen ten behoeve der kolonne, die later het beleg voor Gedong-Agong zou moeten slaan.

Aangezien de brug bij Ajer-Dingin door den vijand vernield was, moest de marsch geschieden over Loeboe-Seloe en Tandjong-Moelak.

Zonder vijandelijke ontmoetingen werd op den 8sten September Tandjong-Koerong-Ilir bereikt. De doeson bleek reeds gedeeltelijk in staat van verdediging te zijn gebragt, doch werd nu door de onzen bezet en tegen een' vijandelijken aanval verzekerd.

Intusschen waren verscheidene hoofden zich bij den kolonnekommandant komen aanmelden, en kregen zij den last te zorgen, dat binnen acht dagen hunne doesons van auër-auër werden gezuiverd, met bedreiging dat ze anders zouden worden verwoest.

Het hoofd van Gedong-Agong liet zich echter niet zien, terwijl berigt ontvangen werd, dat aldaar weinig plan op onderwerping, maar wèl op krachtdadige verdediging bestond.

Om hieromtrent meer zekerheid te erlangen, werd de ons genegen geworden Pasoemaher ARSAT, op den 10den September derwaarts gezonden. Deze overnachtte in Gedong-Agong; overtuigde zich van den waren stand der zaken, verkende de toegangen tot de doeson, bemerkte dat de vijand, ons nog niet sterk genoeg wanende, vooral des nachts weinig waakzaam was, en besloot hieruit tot de mogelijkheid eener verrassing.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Des namiddags om 1 ure van den 11den September keerde ARSAT terug, rapporteerde van zijne bevinding aan den kolonne-kommandant, en stelde zich als gids disponibel.

Eene kolonne van 80 bajonnetten, waaronder 10 sappeurs, verliet ten 2 ure in den nacht van den 11—12 September Tandjong-Koerong-Ilir, marcheerde in alle stilte, geheel overeenkomstig de regelen voor geheime marschen, naar Gedong-Agong, en kwam aldaar omstreeks half vier aan, na een uiterst vermoeijenden en gevaarlijken marsch in de digte duisternis.

De steeds van zeer nabij bewaakte gids leidde de spits door een nog ongesloten tamboer binnen de sterkte, gevolgd door den voortroep en successivelijk door de geheele kolonne. Daar werd in alle stilte het morgenuur afgewacht zonder dat de vijand ons bespeurde.

Het wachten in gewone omstandigheden is onaangenaam en doet ons den tijd lang schijnen; maar het lijdelijk wachten met eene betrekkelijk geringe magt, binnen eene sterke vijandelijke benting, door een onzigtbaren, in getal en bewapening geheel onbekenden vijand bezet, en dan nog in de onzekerheid of welligt niet het verraad zijn rol zal spelen, zulk een wachten is schier ondragelijk.

Het moet dan ook geene verwondering wekken, dat reeds om 4 uur in den morgen, het bevel tot voorwaarts rukken gegeven werd, en dat kort daarop de vijand, door ons geweervuur uit den slaap opgeschrikt, onbekend nog met onze sterkte en maatregelen, in onbeschrijfelijke verwarring den doesson verliet, zonder echter, begunstigd als hij was door het nachtelijk duister, veel van ons vuur te duchten te hebben.

Nadat nu behoorlijk veiligheids-maatregelen waren genomen, werd van den uitslag rapport gezonden naar Tandjong-Koerong-Ilir, van waar onmiddellijk de 2de kompagnie oprukte, om de in Gedong-Agong zijnde troepen te vervangen.

Dat het rapport over dit wapenfeit met groote vreugde door den expéditie-kommandant werd ontvangen, behoeft wel niet gezegd te worden.

Terstond werden nu door dezen beschikkingen genomen om het behaalde voordeel te behouden, waartoe de te Tandjong-Koerong-Ilir en Gedong-Agong zijnde troepen op den duur ongenoegzaam konden worden. De vijand toch had wel Gedong-Agong verloren, en in zijn moreel was hij daardoor hevig geschokt geworden, maar hij gaf nog niet alle hoop op, en bleef den omtrek onveilig maken; zoodat onze troepen steeds op hunne hoede moesten zijn, en de transporten van vivres enz. niet dan onder goed geleide konden geschieden.

XIV.

VERDERE GEBEURTENISSEN GEDURENDE DE MAANDEN SEPTEMBER EN OCTOBER.

Inmiddels was ook de 3de kompagnie van het 10de bataillon infanterie, die te Meester-Cornelis was gebleven, versterkt met een honderdtal bajonnetten, en vergezeld van eene versterking aan artillerie en hospitaal-personeel, naar Palembang gezonden, en kwam zij aldaar den 1 September aan, om den volgenden dag op te rukken naar Lahat, dat den 12 September werd bereikt.

Ook de kolonel JALINK, belast naar het scheen met eenige spéciale zending, was met dezelfde gelegenheid van Java aangekomen, en begaf zich naar Lahat. Van daar trok hij op den 13, met het grootste deel der bovenbedoelde troepen, naar Gelong-Sakti, waar hij den 14 aankwam, juist bij tijds, om des middags de blijde tijding der verrassing van Gedong-Agong te vernemen.

Het overige deel der troepen ging mede den 14 op marsch, maar kreeg onderweg eene andere bestemming.

Den 15den namelijk werd, ter versterking der kolonne te Tandjong-Koerong-Ilir, een détachement van 60 man met een houwitser afgezonden, dat nabij den overgang der Lematang bij Aijer-Dingin de vorenbedoelde troepenmagt van 70 bajonnetten ontmoette, en bij zich deed aansluiten.

Het bleek echter spoedig, dat, na de verrassing van Gedong-Agong, aan die zijde der Endikat geen vijand meer te bestrijden zou zijn, en dat het militair bestuur daar voor het civiele zou moeten plaats maken; te meer, daar het daarvoor het geschiktste tijdstip mogt heeten, nu de padie nog te velde stond, en de voornaamste voedingsmiddelen der bevolking dus in onze handen waren.

Nadat eenige patrouilles naar omliggende doessons hadden plaats gehad, en daaruit bleek, dat behalve de 2de en 4de kompagniën geene meerdere troepen daar noodig waren, werd op den 17 September naar Gelong-Sakti teruggemarscheerd.

Intusschen waren uit de nieuw aangekomen troepen, de zoo gedunde kompagniën gecompleteerd, en werd op den 18 September een detachement van 100 man, meest van de 6de kompagnie 10de bataillon naar Sawah in de Lintang gezonden, om daar de kolonne van het 5de bataillon infanterie, die over Bengkoelen zou naderen, in te wachten.

Het werd thans hoe langer hoe duidelijker, dat de expéditie in hoofdzaak kon geëindigd worden beschouwd, en dat er nu alleen nog overbleef het opsporen der voornaamste hoofden des opstands, Pradipo, Pangerang-Tommongong en anderen, terwijl men zoo veel mogelijk al het hun toebehoorende moest trachten te vernielen.

Daartoe moesten op de voornaamste punten vaste posten worden gevestigd, en van daar uit aanhoudend patrouilles worden gemaakt.

Met dit doel werd de 3de kompagnie naar Pao-Lentik gezonden, om in de nabijheid van Tandjong-Tapoes, dat als eene heilige plaats bekend was, post te vatten, natuurlijk in verbinding met de andere reeds gevestigde posten. Hare handelingen zullen we later nog afzonderlijk ter sprake brengen.

Dat opsporen van hoofden; het onder geregeld bestuur brengen van gewesten en dergelijke maatregelen meer, wel een voornaam en laatste deel der expéditie tegen de Pasoemah-landen, maar daarom toch minder rijk aan belangrijke gebeurtenissen op militair gebied, werd nu het werk van den kolonel JALINK, die op den 22 September als expéditie-kommandant optrad, ter vervanging, tot veler spijt, van den luitenant-kolonel KOCH, die gedurende deze en andere veldtogten, in hooge mate van zijne verdiensten als krijgsman had doen blijken.

Onder de hoofden des opstands, wier in-hechtenis-neming vooral gewenscht werd, behoorden Toewan-Pradipo, Pangerang-Tommongong, Pangerang-Tandjong-Tapoes en Mendoekoe. Volgens berigt zouden de drie eersten in de Oeloe-Manna en de laatsten zich in de Semidang ophouden. Alle ontvangen berigten bevestigden dit, zoodat werd besloten ze in die landstreken op te zoeken, terwijl intusschen het meer en meer tot rust komende land, door vaste bezettingen en aanhoudende patrouilles zou worden in onderwerping gehouden.

Het zou ons te ver leiden, verslag te doen van alle verdere verrigtingen op militair gebied; de kolonnes te volgen op hunne togten naar de Oeloe-Manna, de Oeloe-Loewas, Semendo, enz.

Bij die beschrijving zouden tal van plaatsen moeten worden vermeld, die voor ons doel weinig belangrijk zijn; daarbij zouden we den lezer moeten vervelen met de opsomming van eene menigte maatregelen ter opsporing van voortvlugtige hoofden des opstands, die slechts zelden of nooit gunstige

resultaten opleverden; we zouden inlichtingen moeten gaan vragen bij een alom verspreid aantal officieren, om zeker te zijn, den waren gang van zaken mede te deelen, omtrent de door hen medegemaakte veelvuldige, grootere en kleinere patrouilles; we zouden bovendien wellig vervallen op een politiek terrein, dat nog door geene meer bevoegden is geäplaneerd, wanneer we den togt naar de Semendo wilden beschrijven, waarover zoo veel zou te zeggen zijn, dat de ondoeltreffende verhouding van ons civiel bestuur van Palembang, tegenover de bevolking en hare hoofden in 't licht zou stellen. Wat ons daarover bekend is berust op bronnen, die ons niet ter beschikking zijn gesteld, en die we daarom niet bezigen.

Op de officiële rapporten alléén af te gaan, zou verkeerd zijn, daar deze ingerigt zijn geheel overeenkomstig het karakter van den schrijver.

De een toch wijdt een ellenlang rapport, in soms hoogdravenden stijl, omtrent eene zaak, die óf van weinig aanbelang is, óf die tot een tal van misschien onjuiste suppositie's of aanmerkingen zou aanleiding geven.

Een ander schrijft in kernachtige bewoordingen, in eenvoudigen stijl, zonder eenige overdrijving in voorstelling, het rapport over een vrij gewigtig feit.

De een zal melding maken van de gevangenneming van een paar gewapende en dus weerbare vijanden binnen een overigens geheel verlaten doeson, al hebben die vijanden ook in het minst niet van hunne weerbaarheid geprofiteerd.

Een ander gewaagt met een enkel woord, soms in het geheel niet, van het verjagen van een' geheelen troep vijanden, die hem beschoten zonder hem dadelijk nadeel toe te brengen.

De een levert in schoone bewoordingen eene beschrijving, hoe hij, aan alle zijden door vijanden omringd en aangevallen, het gevaar eener totale vernietiging ontkomt, en werpt een smet van laf hartigheid op jonge onervaren soldaten, die bij

meerdere voorzorgen welligt niet in zulk een neteligen toestand zouden geraakt zijn.

Een ander verzwijgt een dergelijk feit zoo veel hij kan, of geeft er een verhaal van, dat zijne verantwoordelijkheid niet verzwaren, noch anderen benadeelen kan.

We volstaan daarom met te zeggen, dat langzamerhand, òf de hoofden des opstands zich vrijwillig kwamen onderwerpen toen hunne laatste hulpbronnen waren uitgeput; òf dat zij ons door geweld in handen vielen; òf eindelijk door verraad der hunnen in handen van onze soldaten werden gespeeld.

Natuurlijk toch moest, na zoo vele nederlagen, hun invloed op de bevolking verminderen; te meer daar deze, bij nadere kennismaking, ons verblijf aldaar niet zoo verschrikkelijk vond als haar was voorgeschilderd, en zij ten slotte onze magt immer zag aangroeijen, zoowel van de zijde van Palembang als van die van Benkoelen.

XV.

VERVOLG. — TOGT NAAR EN VESTIGING IN DE SEMIDANG.

Niet in alle deelen der te onderwerpen gewesten echter ging de zaak zoo voorspoedig. De vijand toch was, vooral na de vermeestering van Gedong-Agong, de onmogelijkheid gaan inzien, om zich met hoop op goeden uitslag, binnen zijne doesons te verdedigen, en was tot het schier wanhopig besluit gekomen, zijn geluk in het open veld te beproeven.

Daartoe wilde hij stelling nemen in bijna ongenaakbare wildernissen en vooral bij de moeijelijkst te passeren ravijnen. Tot het volvoeren van dit plan had hij het gedeelte der Pasoemah-Lebar gekozen, dat, onder den naam van Soembaij-Semidang, o. a. de door ons vroeger verwoeste doesons Tandjong-Tapoes,

Pao-Lentik en Benting bevatte. Daar had hij alle overige doessons en talangs zelf in brand gestoken, en alleen die gebouwen laten staan, die zijn voorraad aan mond- en krijgsbehoeften moesten inhouden, en die gewoonlijk in de digtste wildernis, voornamelijk in de ravijnen, werden aangetroffen.

Zoo als we in den loop van ons verhaal zeiden, werden er, behalve de reeds te Tandjong-Koerong-Ilir en te Bandeer gevestigde posten, nog op die punten opgerigt, van waar men den vijand het best kon in toom houden, en de verbinding met de overige posten het best was daar te stellen.

Zoo was aan de noordzijde der Selangis, tusschen deze rivier en de Betong, een post gevestigd te Tandjong-Kamoening, die met Bandar moest in verbinding staan.

Het tusschen die beide posten gelegen terrein der Semidang was intusschen eene slechte verbinding, zoo door de uitgestrektheid en woestheid van den grond, als door de sterkte en vermetelheid des vijands.

Wat den grond betreft, deze wordt, naar mate men het gebergte meer nadert, immer rijker aan hout, dat hier en daar tot bosch aangroeit, immer rijker ook aan ravijnen, die aan de afgronden in de Alpen doen denken.

Wanneer men nu in dle streek eene militaire magt vestigde, zoo veel mogelijk in het centrum gelegen, en van daaruit, door aanhoudende patrouilles den vijand wist tot onderwerping te brengen en steeds eene goede verbinding tusschen de nevenposten onderhield, dan kon het wel niet anders, of binnen zeer korten tijd zou de vijand, ten einde raad, van lateren tegenstand gaan afzien.

Dit werd naar 't schijnt door den expéditie-kommandant ook zoo begrepen; want reeds den 23 September ging de 3de kompagnie 10de bataillon derwaarts op marsch, met het doel er zich zoo goed mogelijk te nestelen.

Tabat-Salak, nagenoeg in 't hart der Semidang gelegen

scheen daartoe de meest geschikte plaats. Echter werd het dien dag niet meer bereikt, en ontving men het berigt, dat de vijand zich in de nabijheid gevestigd had, met eene vrij talrijke magt, waarbij ten minste 80 geweerdragenden.

De op den 24 September derwaarts op verkenning gezonden patrouille van 3 pl. m. 80 man aan soldaten en politiedienaren, kreeg den last, met de uiterste voorzigtigheid te werk te gaan, en indachtig te zijn aan bovenbedoelde tijding.

Of dit laatste werkelijk geschiedde durven we niet beslissen, maar zoo veel is zeker, dat, nabij een voor Tebat-Salak gelegen ravijn, de hoofdtroep, van de reeds daarover getrokken voorwacht gescheiden, op het onverwachts door een hevig vijandelijk vuur van alle zijden werd bestookt; hetgeen den patrouille-kommandant deed besluiten, zich met de voorhoede weder bij de hoofdmagt aan te sluiten, dat niet zonder moeite geschiedde. De van alle zijden opdringende vijand moest met de bajonnet worden uiteengedreven, en blies den aftogt, na ons een verlies van zeven man te hebben toegebragt, en zelfs met de onzen te zijn handgemeen geweest.

Het vervoeren der gekwetsten vorderde een groot aantal dragers; de troep scheen wel eenigzins moreel geschokt te zijn en ongeschikt voor verdere ondernemingen; zoodat besloten werd terug te keeren.

Bij het bovenbeschreven voorval werden twee man vermist, die eerst eenige uren later, en één man, die eerst twee dagen later bij de kompagnie terugkwamen; eene omstandigheid die weinig bewijst voor een ordelijk standhouden.

Intusschen bleek niet onduidelijk, dat op den duur de 3de kompagnie niet voldoende zou zijn tot eene goede bezetting der Semidang, en kwam dan ook reeds in den nacht van 24 op 25 September eene versterking van 36 man te Talang-Besar, de voorloopige standplaats der 3de kompagnie, aan.

Den volgenden morgen werd eene verkenning gemaakt ter

opsporing van het gewigtigste punt voor een' vasten post; doch niet dan na eene tweede verkenning op den 26sten werd dit gevonden.

Talang-Tiding namentlijk, gelegen op twee palen afstands van Pao-Lentik, werd daartoe uitgekozen; doch naauwelijks was men aldaar aangekomen, en bezig eene palissadering te stellen, of order kwam, niet te Talang-Tiding maar te Talang-Langan, Pao-Lentik of Benting post te vatten.

Zoo als het meermalen gaat, van nabij gezien bleek die order onuitvoerbaar; zoodat de kommandant der troepen aldaar, besloot, vooreerst die stelling niet te verlaten; terwijl hij, bij de aankomst van de 1ste kompagnie garnizoens-bataillon die ter versterking was gezonden, deze laatste op den 30sten September naar Pao-Lentik dacht te zenden, om daar stelling te nemen.

Volgens ingewonnen berigt evenwel, zou een 150tal vijanden den nacht op den 30sten doorbrengen in de talang Mendoekoe, en werd besloten, dezen bij het aanbreken van den dag te verrassen.

De order hiertoe, hoe goed ook beraamd en hoe duidelijk ook gegeven, werd niet met gunstigen uitslag bekroond, daar een deel der troepen door den gids naar eene verkeerde doeson werd geleid, en hierdoor een ander deel, eveneens onverrigterzake, maar na hier en daar met den vijand te zijn slaags geweest, moest terugkeeren.

Middelerwijl kwam nog eene versterking aan van het 5de bataillon infanterie, die mede terstond werd benuttigd, om het verband tusschen de uitgezondene detachementen te herstellen.

Deze troepen-beweging, hoe weinig ook beantwoordende aan het voorgestelde doel, had echter het nut, een' diepen indruk te maken op de gewapende bevolking, die bij deze gelegenheid een twaalftal gewonden bekwam.

Nadat alsnu den vermoeiden soldaat één dag rust was

geschonken, werd op den 2den October met de geheele magt uitgerukt, met uitzondering echter van de 3de kompagnie 10de bataillon infanterie, die te Talang-Tiding moest stand houden.

Het doel van den togt was, den vijand van eene hoogte nabij Pao-Lentik te verdrijven, en daarna tegen Talang-Langan op te rukken. De kolonne werd daartoe in tweeën gesplitst, om van twee zijden den vijand op 't lijf te vallen; doch het eene deel werd genoodzaakt, zich reeds vóór Pao-Lentik met het andere te vereenigen, doordien de beide gidsen wegliepen.

Op het vernemen, dat eene sterke magt vijanden, zich te Mendoekoe vereenigde, werd, bij het tot bezetten ongeschikt bevinden van Pao-Lentik, naar Tebat-Salak gemarcheerd, dat beter gelegen en geschikter scheen. Verder werd naar Talang-Tengga getrokken en daar het bivak opgeslagen, vooral omdat men, uit hoofde van het ongunstige weder, van eene verkenning naar Mendoekoe moest afzien.

De verkenning had echter den 4den October plaats, en leverde ons eene groote hoeveelheid versch karbouwen-vleesch, maar bovenal de overtuiging, den vijand een aanmerkelijk verlies aan mondbehoeften, als padie enz., te hebben berokkend.

Op den 5den October werd een nieuwe verkenningstogt door den expéditie-kommandant zelf medegemaakt, die daarbij tot aangename afwisseling, bij wijze van exercitie, liet werpen met de vuurpijl-batterij die van Java was aangevoerd.

Zoo valt ook bij de grootste inspanning, bij de zwaarste ontbering gedurende een' veldtogt, wel eens iets voor, dat tot afleiding dient en ons doet lagchen; terwijl dat lagchen even weinig nadeel doet aan onze gevoelige lever, als dat werpen met vuurpijlen nadeel toebragt aan den vijand, die zich niet óf althans zeer weinig liet zien.

Het resultaat van al deze verkenningen was, dat de 1ste kompagnie garnizoens-bataillon te Talang-Tengga bleef met een

houwitser; de 3de kompagnie 10de bataillon met een detachement van 40 Afrikanen van het 5de bataillon infanterie, een' houwitser en de noodige ambulance Tebat-Salak bezette; en dat Talang-Tiding zou worden ontruimd, terwijl de 1ste kompagnie 5de bataillon infanterie met de gewapende politiedienaren naar Gelong-Sakti zouden terugkeeren.

Nadat die maatregel was uitgevoerd, begon op den 8sten October, die reeks van patrouilles naar alle zijden, die den vijand in een' voortdurenden staat van onrust hielden; al zijn mondvoorraad verwoestten; hem van het eene ravijn in het andere joegen, en zijne onderwerping ten gevolge hadden.

De ontvangen berigten omtrent 's vijand's plan, om ons in onze posten aan te vallen en des nachts daarin brand te stichten, mogen ten volle waar geweest zijn; de vijand heeft echter nooit het plan volvoerd.

Ons verblijf in de Semidang levert ons al weêr een bewijs, dat de inlandsche vijand, die tegen de kracht onzer wapenen niet bestand is in zijne versterkingen, zelfs achter zijn bamboedoerihagen, dit nog minder is in het open veld.

XVI. — SLOT.

Zoo gingen de maanden September en October voorbij.

Meer en meer werd regel en orde gebragt in de onderworpen landstreken, en meer en meer werd dus de talrijke magt aan troepen, waarbij nog vijf kompagniën van het 5de bataillon infanterie gekomen waren, onnoodig.

Dientengevolge werden voorstellen gedaan, om langzamerhand het 10de bataillon infanterie naar Java te doen terugkeeren, en werd eindelijk op den 16 November bij dagorder aan dat bataillon dank gezegd, voor de vele bewijzen van moed, beleid en trouw, gedurende den geheelen veldtogt gegeven.

De verschillende kompagniën vertrokken successivelijk uit de

Pasoemah, zoodat de laatste, de 3de kompagnie, op den 15 Januarij 1867 in haar vorig garnizoen Meester Cornelis arriveerde.

Het 5de bataillon infanterie bleef voorloopig in de Pasoemah, om gezamenlijk met het garnizoens-bataillon van Palembang, de nieuwe orde van zaken te helpen bevestigen, waartoe het op de verschillende posten de kompagniën van het 10de bataillon infanterie verving.

Wij schrijven thans bijna 1868, en nog is het 5de bataillon infanterie niet naar Java teruggekeerd, en zal dit misschien nog in lang niet doen; want er behoort meer toe, een land tot rust te brengen na de onderwerping, dan om het gewapenderhand te veroveren.

Is in het laatste geval het betoon van moed, beleid en trouw voldoende, en zijn de vooruitzigten op belooningen schoon; tot het eerste behooren een ijzeren geduld, eene groote mate van lankmoedigheid, van ridderlijkheid, tegenover een soms vrij onridderlijk menschenras, mede tot de vereischten; en dat, met een verschiet zonder andere vergelding dan het bewustzijn, eene schoone landstreek te hebben gehecht aan de bezittingen van Nederland, en daardoor te hebben bijgedragen tot de glorie van Koning en Vaderland!

Maar bij dat bewustzijn voegt zich nog dat, van te hebben medegewerkt tot het onder geregeld bestuur brengen en, zoo men wil, daardoor beschaven van een volk, dat vooraf niet in staat was, den rijkdom deelachtig te worden, die de vruchtbare bodem in zich sluit!

Bij Gouvernementsbesluit, dd. 13 October 1867 n°. 10 (*Staatsblad* no. 137, is bepaald: dat voortaan alle transporten van gouvernements-reizigers of goederen, komende van Benkoelen Kepahiang en Talang-Padang, en bestemd voor de Pasoemah-anden, de route zullen nemen over Talang-Padang (Ampat

Lawang), Sawah (Lintang), Goenong-Kaija (Pasoemah-oeloe-Lintang), Gelong-Sakti en Bandar (Pasoemah-Lebar).

En dat de afstanden zijn als volgt:

Talang-Padang	tot	Sawah	11 palen.
Sawah	»	Goenong-Kaija . . .	12 »
Goenong-Kaija	»	Gelong-Sakti	10 »
Gelong-Sakti	»	Bandar	8 »

enz., enz.

Wij kunnen niet nalaten terug te wijzen op hetgeen we hierboven hebben gezegd over den toestand van het onderworpen gewest, en eindigen met eene opregte hulde aan het leger in Ned.-Indië, dat ook ditmaal toonde een beter lot waardig te zijn dan het soms ondervindt, en dat niet alleen de warme sympathie van het Gouvernement, maar van ieder Nederlandsch burger ten volle verdient.

Wie getuige was van de luisterrijke ontvangst, het feestelijk onthaal, aan de troepen bij de terugkomst van *Boni* bereid, zal zich te regt verwonderen over de weinige uiterlijke teekenen van sympathie, door de troepen van het 10de bataillon infanterie, bij hun vertrek naar- en retour van de *Pasoemah* ondervonden.

Wij willen de oorzaken daarvan niet opsporen; maar alleen aan dat bataillon de verzekering geven, dat bij het aanschouwen van zijn intogt, die gedeeltelijk zelfs in het nachtelijk duister plaats vond, ieder weldenkend krijgsmakker leed gevoelde over het weinig uiterlijk vertoon daarbij gemaakt, terwijl in zijn hart echter de welkomstkreet opging:

«Eere den dapperen strijders tegen de Pasoemah!»

Java,
November 1867.

AANHANGSEL.

Opgave der troepen die aan de expeditie deel namen voor de komst van het vijfde bataillon infanterie.

Kommandant der expéditie.

Luitenant-Kolonel KOCH.

Adjudant van den Kommandant.

1ste Luitenant BOWLES.

Chef van den staf der expéditie.

1ste Luitenant BARTHELEMY.

Garnizoens-Bataillon van Palembang.

1ste kompagnie.
- Kapitein *van Heijningen.*
- 1ste Luitenant *Voorman.*
- 2de Luitenant *Bruinier.*
- 2de Luitenant *Gaal.*

4de Kompagnie.
- Kapitein *Grampré Molière.*
- 1ste Luitenant *Schneider.*
- 2de Luitenant *Krak.*
- 2de Luitenant *Geldorp.*

10*de Bataillon infanterie.*

Kommandant.

Majoor HEIJLIGERS, later Majoor PEERENBOOM.

Adjudant.

1ste Luitenant DIEPENHEIM.

2de Kompagnie.
- Kapitein *van Krieken.*
- 1ste Luitenant *Stevels.*
- 2de Luitenant *Prins.*
- 2de Luitenant *Thehoff Noels.*

3de Kompagnie.
- Kapitein *du Puij de Montbrun.*
- 1ste Luitenant *v. d. Bussche Ippenburg.*
- 2de Luitenant *Constant.*
- 2de Luitenant *Rocqué.*

4de Kompagnie.
- Kapitein *Benschop.*
- 1ste Luitenant *Schneither.*
- 2de Luitenant *de Kroes.*
- 2de Luitenant *Meijer.*

5de Kompagnie.
- Kapitein *Koocken.*
- 1ste Luitenant *Opscholtens.*
- 2de Luitenant *van der Schalk.*
- 2de Luitenant *Bosch.*

6de Kompagnie.
- Kapitein *van der Heerk.*
- 1ste Luitenant *von Enden.*
- 1ste Luitenant *Sirks.*
- 2de Luitenant *van Delden.*

PERPUSTAKAAN NASIONAL

infanterie.

dant.

r Majoor PEERENBOOM.

dant.

DIEPENHEIM.

n van Krieken.

uitenant *Stevels.*

uitenant *Prins.*

uitenant *Thehoff, Noels.*

ein *du Puij de Montbrun.*

Luitenant *v. d. Bussche Ippenburg.*

Luitenant *Constant.*

Luitenant *Rocqué.*

tein *Benschop.*

Luitenant *Schneither.*

Luitenant *de Kroes.*

Luitenant *Meijer.*

pitein *Koocken.*

e Luitenant *Opscholtens.*

e Luitenant *van der Schalk.*

e Luitenant *Bosch.*

pitein *van der Heerk.*

te Luitenant *von Enden.*

te Luitenant *Sirks.*

e Luitenant *van Delden.*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PNRI 85 106

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

